



Juli 1993, 12e jaargang Nummer 114

Samenlevingsopbouw

In -Sluiswijk-
Deventer bruist het

Bijverzekeren"

Nieuwsbrief
Opbouwwerk en
Gezondheid



- 3: Een unieke sociologische verkenning, Roel Janssen (uit NRC-Handelsblad)
- 6: In Sluiswijk - Deventer - bruist het, Chris Veldhuysen
- 8: Arbeid afgegrensd voor langdurig werklozen, Wil van de Leur
- 9: Oproep: Lamigo zoekt opbouwwerkers
- 10: Opbouwwerk scoort in prijsvraag bestuurlijke vernieuwing
Brochure LCO
- 11: Aankondiging van de Landelijke Bewonersdag (LSA)
- 12: Nieuwsbrief Opbouwwerk en Gezondheid
- 16: Professioneel, Fred Stafleu
- 17: KIOSK, Jos Jansen
- 19: Buurtsignalelementen in Tilburg
- 21: Een moedercentrum in Laakkwartier-Noord
- 23: Grote huurstijgingen in 1993 (Woonbond)
Videofilm (Wijkopbouworgaan Oud-West, A'dam)
- 24: De Marga Klompé Prijs (NCV)
Het Thuiskopie Fonds
- 25: Bijverzekeren tegen arbeidsongeschiktheid,
Margit Wewer (Breed Platform Verzekeringen)
- 27: Nog 4 plaatsen in de VO-Opbouwwerk (LOCO)
- 28: LSA op lokatie in Het Nieuwe Westen
- 29: Wijken voor Milieu, verslag van een presentatie
- 30: De Aanhouder wint!, verslag van een presentatie
- 31: Aan zet, rubriek (LOV)
- 32: Opwekking

In dit nummer openen we met een (aan het NRC ontleend) overzicht van subsidies die door de verschillende departementen worden verstrekt. Als u somber wordt van dit onderwerp, raden we u aan dit maar over te slaan. Gelukkig heeft een reguliere MO echter een elk-wat-wilskarakter, en komen er dus diverse onderwerpen aan bod. **Een greep:** het effect van de nieuwe WAO-maatregelen op de verdeling van de beschikbare arbeid, het bijverzekeren van Arbeidsongeschiktheidsrisico's voor mensen met een AO-verleden, huurstijgingen in 1993, maar ook gelukkig: het succes van het kwaliteitspanel in Rotterdam en de buurtsignalelementen in Tilburg, buurtbewoners metselen hun eigen tuinmuurtjes in Deventer en vrouwen in Laakkwartier-Noord staan op de bres voor een moedercentrum. De **Nieuwsbrief** Opbouwwerk en Gezondheid doet verslag van recente ontwikkelingen op dit werkveld dat zich (ook voor het opbouwwerk) positief ontwikkelt. De rubriek **Aan zet** wordt ditmaal gevuld door een collectief, Het Landelijk Overleg Vrouwen in de AAW/WAO. In de rubriek **Professioneel** treffen we een kritisch bijdrage aan van Fred Stafleu over terminologie en inhoud van het opbouwwerk. De redactie wenst iedereen een prettige vakantie toe.

Colofon

MO/Samenlevings opbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar, zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Heltinga, Wil van de Leur en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Illustratie omslag: Auke Pluim, Cross Fade Video, Deventer.

DTP: John Struiken.

Omslag en druk: Stimio, Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 67,50 voor het eerste en f 62,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN 0929-2187.

Redactie en administratie: Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag, Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 3809973.



Een uitgave van het Landelijk Centrum Opbouwwerk

Een unieke sociologische verkenning

NRC

(NRC-Handelsblad, 12 juni 1993)
door Roel Janssen.

In dit grootboek van Sinterklaas staat geregistreerd wie in Nederland zoet is en lekkers krijgt van de overheid. Het Ministerie van Financiën heeft een stapel standaardformulieren met subsidieregelingen van een kaft voorzien en gebundeld. Het is een administratief dossier van 734 pagina's en hoewel Financiën aan geen van de regelingen een inhoudelijk oordeel verbindt, is de lading explosief. Een overzicht van de nationale subsidiegekte.

Top-20 subsidies			
	Naam subsidie	Bedrag	Ministerie
1	Studiefinanciering*	4335,5	O&W
2	Objectsubsidie huurwoningen	4151,0	VROM
3	Sociale werkvoorziening	3449,0	Sociale Zaken
4	Bejaardenoorden*	2827,6	WVC
5	Interlokaal openbaar vervoer	2224,0	V&W
6	Individuele huursubsidie*	2155,0	VROM
6	Lokaal openbaar vervoer	1569,0	V&W
8	Stadsvernieuwing	1052,0	VROM
9	Jeugdhulpverlening*	884,4	WVC
10	Voorz. complexe woningen	864,0	VROM
11	Infrastructuur openbaar vervoer	808,0	V&W
12	Premiekoopwoningen*	734,0	VROM
13	Exportkredietverzekering	571,5	Financiën
14	Verbetering huurwoningen	529,0	VROM
15	NWO (wetensch. onderzoek)	412,3	O&W
16	Medefinancieringsorg. ontw.samenw.	410,3	Buitenl Zaken
17	Bureaus Rechtshulp	346,0	Justitie
18	Huisvesting gehandicapten*	328,0	VROM
19	Asielzoekers	321,4	WVC
20	Banenpools	302,6	Sociale Zaken
*	Fraudegevoelig	Bedragen x 1000.000 gulden	

Het Subsidie-overzicht bij de rapportage geïntegreerd subsidiebeleid bevat alle zeventienhonderd subsidie-regelingen van de rijksoverheid. Dit levert veel meer op dan een nuttig handboek voor subsidiologen, het is vooral een sociale kaart van Nederland. Want de 'subsidiebijbel' geeft een beeld van de manier waarop ambtelijk en politiek Den Haag de Nederlandse samenleving tracht te sturen. Politieke voorkeuren, ideologische kleuring, ambtelijk hobbyïsme, de macht van onzichtbare lobbies, de aandacht voor doelgroep en de onuitputtelijke vrijgevigheid voor de achterban worden inzichtelijk gemaakt. De subsidiebijbel vormt een sociologi-

sche verkenning van de eerste orde naar de eigenaardigheden van Nederland.

Aan subsidies geeft het rijk bijna evenveel uit als het aan BTW ontvangt. Dit jaar staat 38.821.500.000 gulden voor zeventienhonderd subsidies beschikbaar, verdeeld over alle ministeries. Afgezet tegen de totale uitgaven op de rijksbegroting voor 1993 (209 miljard gulden) bedragen de subsidies 18,6 procent. Als alle subsidies op één begroting voor 1993 zouden staan zou dit de grootste afzonderlijke uitgavenpost van het Rijk zijn. Andere uitgaven zoals rentebetalingen over de staatsschuld, ambtenarensalarissen, gemeente- en provinciefonds,

investeringen, lopende uitgaven, sociale zekerheid, gezondheids en de bijstand behoren niet tot de categorie subsidies. De meeste subsidies (562) zijn niet aan een bepaalde tijdsduur gebonden, voor 238 regelingen geldt een beperkte duur. Voor velen geldt een jaarlijkse automatische verlenging.

Nederlanders zijn brave burgers of ambtenaren zijn goedgevoelig. Want van de zeventienhonderd subsidieregelingen zijn er slechts 42 aangemerkt als gevoelig voor 'misbruik en oneigenlijk gebruik'. De fraudegevoelige subsidies zijn wel precies die waar de grootste bedragen in omgaan en ze concentreren zich bij Volkshuisvesting. Van de twintig grootste sub-

sies (zie tabel) zijn er zes met een totaalbedrag van 11,3 miljard gulden, als fraudegevoelig aangemerkt. De subsidiebijbel maakt melding van 'ombuigingen' in het kader van de Tussenbalans uit 1991.

Daarbij valt op dat het overgrote deel van de subsidieregelingen de bezuinigingswoede van de Tussenbalans ongeschonden zijn doorgelopen. Ongeveer de helft van de subsidieregelingen is op één of andere manier 'geëvalueerd'. De opmerkingen hierover in het rapport zijn niet eenduidig, maar in 111 gevallen is sprake van een positief oordeel. Slechts 15 subsidies deugen niet. Bij 141 'geëvalueerde' subsidies is geen oordeel vermeld en in 184 gevallen zijn aanpassingen aanbevolen. Veel 'positieve' evaluaties stellen summier vast dat de regeling voldoet aan het gestelde doel of bijdraagt aan de 'beleidsvoorbereiding' van het betreffende ministerie. Sociale Zaken vermeldt dit bij vrijwel al zijn 46 subsidieregelingen. Sommige ministeries zijn reusachtige subsidiefabrikanten, die meer dan de helft van hun begroting aan de regelingen uitgeven: VROM (78 procent), Verkeer en Waterstaat (51,9 procent) en WVC (51,6 procent). Als percentage van de begroting blijven de subsidies van slechts drie ministeries onder de tien procent. Binnenlandse Zaken (0,4 procent), Defensie (0,9 procent) en Buitenlandse Zaken (8,4 procent). Het hoogste subsidiebedrag dat het rijk dit jaar beschikbaar stelt is 4.335.500.000 gulden voor studiefinanciering. Het kleinste bedrag is 2000 gulden voor de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Vorig jaar publiceerde Financiën voor het eerst een subsidie-overzicht. Vergeleken met het vorige overzicht is voor 4,7 miljard aan subsidies geschrapt en voor 620 miljoen aan nieuwe subsidies toegevoegd. Bijna de helft van de nieuwe subsidies bestaat uit een bijdrage van VROM om excessieve bouwkosten bij de bouw van woningen op de juiste plaats te beperken. Het is subsidiologie ten voeten uit: als de bouwkosten op de juiste plaats te hoog zijn, brengt subsidie uitkomst. De gesubsidieerde huursector vaart er wel bij - ook al bleek

uit een evaluatie in 1991 en 1992 dat juist deze regeling ondoelmatig is. In vergelijking met vorig jaar zijn subsidies beperkt bij onder meer leningen voor woningwetwoningen (VROM, min 681 miljoen), uitkering voor wegen aan provincies (Verkeer en Waterstaat, min 883 miljoen), mediabeleid (WVC, min 1,2 miljard) en oorlogsgetroffenen (WVC, min 837 miljoen).

Veel ministeries onderhouden een eigen onderzoeksinstituut of instellingen die rechtsstreeks met het beleid van het ministerie van doen hebben. Zo staat bij Verkeer en Waterstaat de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek naar de Verkeersveiligheid op de lijst (3,4 miljoen) en de Stichting Nederland Distributieland (1 miljoen). Sociale Zaken subsidieert de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (900.000 gulden) en het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden (3,4 miljoen). Financiën ondersteunt het Instituut voor Onderzoek naar Overheidsuitgaven, Beroepsopleiding Financieel-economisch Beleidsmedewerkers en de Stichting Effectenvernieuwigingsbureau (totaal 127.000 gulden). Binnenlandse Zaken subsidieert de wetenschappelijke instituten en het vormingswerk van de politieke partijen en steunt de politieke kadervorming in Oost-Europa (respectievelijk 5,2 en 2 miljoen). Justitie heeft 3,5 miljoen beschikbaar voor de Stichting studieceterium rechtspleging en 5,5 miljoen voor extern wetenschappelijk onderzoek. Buitenlandse Zaken onderhoudt voor 27 miljoen gulden het Koninklijk Instituut voor de Tropen en samen met defensie en Onderwijs het Instituut Clingendael (totaal 6,7 miljoen gulden). Economische Zaken stelt 9,3 miljoen (na 1993 snel oplopend) beschikbaar voor 'vergroting van de relevantie voor het bedrijfsleven van het onderzoek aan universiteiten'. WVC heeft een 'algemene subsidie' van 1,4 miljoen gulden voor 'onderzoeksopdrachten aan derden die dienstbaar zijn aan de actuele beleidsvoering'. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij beschikt over 200.000 gulden voor de uitvoering van 'beleidsondersteunende onderzoeksprojecten met een

routnematig karakter'

Veel subsidies zijn bedoeld om het overheidsbeleid beter over te dragen. Algemene Zaken geeft voor 95.000 gulden steun aan het Perscentrum Nieuwspoor, het kabinet voor Antilliaanse en Arubaanse Zaken stelt 150.000 gulden beschikbaar aan het ANP voor berichtgeving uit de Antillen. Buitenlandse Zaken subsidieert voorlichting en bewustwording over ontwikkelingszaken via het NCO (17 miljoen). Ecomische Zaken trekt voor voorlichting aan het Midden- en Kleinbedrijf 49,7 miljoen en voor Consumentenbeleid 13,6 miljoen uit. Het NIBUD (budgetvoorlichting) krijgt van Sociale Zaken 140.000 gulden.

Indrukwekkend is het aantal stichtingen, met ideële doelstellingen in Nederland dat gesubsidieerd wordt door Haagse ministeries. Uit de subsidietabel blijkt dat 65 begunstigen in hun naam het woord stichting of vereniging hebben staan. Ze zijn bij alle ministeries te vinden en gericht op alle soorten van goede doelen. Meestal gaat het om kleine bedragen. Deze stichtingen vormen een indicatie van wat in Den Haag politiek correct wordt bevonden. Hoog scores vandalismedebestrijding, minderheden, anti-racisme, ongewenste intimiteiten, emancipatie, 'europa', vrouwen, homosexualiteit en milieu. Bij Defensie gaat het om geestelijke begeleiding van de krijgsmacht.

Ministeries zijn goed voor hun eigen achterban. Buitenlandse zaken subsidieert talrijke lokale 'ontwikkelingsactiviteiten' en onderhoudt op het gebied van internationale betrekkingen de Europese Beweging Nederland (350.000) en samen met Defensie de Atlantische Commissie (totaal 916.000) en de Stichting Jason (43.000). Bij Onderwijs kan het Landelijk Actiecomité Scholieren (260.000) terecht. Organisaties van woonconsumenten (8 miljoen) en van bewoners (3 miljoen) alsmede scholing van woonconsumenten (1 miljoen) worden gesteund door VROM. Verkeer en Waterstaat subsidieert Veilig Verkeer Nederland (7,4 miljoen), Bescherming van Voetgangers (1,3 miljoen), de Echte Nederlandse Fietsenrijdersbond

	Ministerie	Aantal subsidies	Bedrag	Perc. begroting	Hoogste subsidie	
1	VROM	62	11556,0	78,0	4151	Objectsubsidie huurwoningen
2	WVC	133	6556,2	51,6	2827,6	Bejaardenoorden
3	O&W	153	6230,4	19,3	4335,5	Studiefinanciering
4	V&W	64	5502,7	51,9	2224	Interlokaal openbaar vervoer
5	Soc.Zaken	46	4211,2	10,8	3449	Sociale Werkvoorziening
6	Econ.Zaken	50	1675,6	41,9	131,7	Investeringsproj. sociaal zwakke regio's
7	Landbouw	92	930,2	31,0	180,6	Landinrichting
8	Justitie	14	784,8	17,4	346,6	Rechtsbijstand
9	Financiën	4	633,6	14,7	380	Exportkredietverzekering
10	Buitenl.Zaken	19	474,6	8,4	410,3	Medefinanciersorganisaties OS
11	Defensie	41	131,8	0,9	101,5	TNO Defensieonderzoek
12	Binnenl.Zak.	8	17,7	0,4	3,6	Oorlogsgraven
13	Kab.Ned.Ant	11	16,5	-	5,7	Bemiddeling ontwikkelingsprojecten
14	Algemene Zaken	3	0,1	-	0,095	Perscentrum Nieuwspoor
	Totaal	700	38821,5	18,6% (van de Rijksbegroting)		

(100.000), Stop de Kindermoord (300.000), Verkeersbrigadiers (25.000), Stichting Reinwater (60.000), Werkgroep Noordzee (100.000). Sociale Zaken onderhoudt de Vereniging van directeurs van sociale diensten (DIVOSA) met een subsidie van 392.000 gulden ('draagt bij aan een evenwichtige beleidsvoorbereiding en -uitvoering'). Tot de meer opmerkelijke subsidies behoort de steun van Defensie aan de Koninklijke Marine Jachtclub (132.000) en de Marine watersportvereniging (81.000) met het doel de 'bevordering van de nautisch vormende invloed op het personeel'. De grote subsidieregelingen van Onderwijs en wetenschappen, Landbouw, Sociale Zaken en van WVC hebben een hoog gehalte van steun aan eigen parochie. Onderwijs is bedreven in de subsidiëring van alle doelgroepen in het onderwijs: leerlingen, ouders, leraren. Het geeft ook subsidie voor het begeleiden van

de invoering van onderwijshervormingen. Bij het ministerie van landbouw komen alle stadia van de landbouw de veeteelt en de visserij voor subsidiëring in aanmerking. En natuurlijk ook mest. Vanaf 1994 is in totaal 274 miljoen gulden voor mestbeleid beschikbaar. Plus 305 miljoen voor herinrichting van het platteland en 171,8 miljoen voor natuurbeheer. En waar zouden welzijn, cultuur en volksgezondheid zijn zonder de geldelijke steun uit Rijswijk? De welzijnssector slokt het meeste op met asielzoekers, vluchtlingenhulp, jeugdhulp, sociale vernieuwing en bejaardenoorden. Alle sectoren van de kunst, musea, bibliotheken en monumenten, maar ook cultuurspreiding zijn afhankelijk van subsidies. Bij volksgezondheid gaat geld naar opleiding en onderzoek, naar geneesmiddelenbeleid, gezondheidsbevordering, patiëntenbelangen en de bestrijding van specifieke aandoeningen. Bij Sociale Zaken ten slotte gaan de grootste

bedragen naar vormen van arbeidsmarktbeleid, banenpools, jeugdwerkgarantieplan en sociale werkplaatsen. Kleinere subsidies zijn bestemd voor een groot aantal projecten van vakbonden. Het boekwerk financiën geeft geen antwoord op de klemmende vraag die na doorworsteling van de 700 subsidieregelingen overblijft: waar is het allemaal goed voor?

□

In Sluiswijk - Deventer - bruist het

door Chris Veldhuysen

De gemeente Deventer is bij velen bekend als een stad met aansprekende en vernieuwende projecten, zoals de Deventer Bazaar (een goed lopend bedrijfsverzamelgebouw voor etnische ondernemers), het Deventer Vogeleiland (revitalisering van een belangrijke recreatieve voorziening middels publiek-private samenwerking) en de Cambio Company, een wijkmilieubedrijf. Deventer is ook bekend vanwege de Deventer Wijkaanpak. Maar de Hanzestad kent ook kleinschalige projecten die - in al hun eenvoud - een 'hoog sociaal vernieuwingsgehalte' hebben. Het onderstaande project zou ik graag onder deze categorie willen scharen.

Een kennismaking

Sluiswijk is een klein buurtje in Voorstad-Oost in Deventer met circa 110 woningen en circa 350 bewoners. Het ligt wat afgelegen, kent geen doorlopende straten en er zijn geen wijkvoorzieningen. Wel is er een speeltuinvereniging die een sterk bindende functie heeft. De woningen zijn eigendom van het Gemeentelijk Woningbedrijf (GWB). De werkloosheid ligt boven het gemeentelijk gemiddelde.

De buurt heeft in 1979 een renovatie ondergaan. Kenmerkend destijds waren voortuintjes omgeven door een muurtje. Helaas, voor veel bewoners, zijn deze tuinmuurtjes bij de renovatie verdwenen. En daarmee de privé-terreintjes voor het huis, die de straat een minder anoniem aanzien geven. Bovendien zijn de bewoners niet echt gecharmeerd van het directe uitzicht op hun auto's. Maar dank zij de bewoners komen deze muurtjes over enige tijd weer terug via een unieke aanpak van zelfwerkzaamheid.

Deventer is bekend om zijn Deventer wijkaanpak, buurt- en wijkbeheer voor alle wijken van Deventer. In allerlei buurten en wijken zijn uiteenlopende verbeteringsprojecten gestart. Ook in Sluiswijk hebben enkele bewoners het initiatief genomen tot een woonomgevingsplan. Dit omdat de het GWB f 84.000,- beschikbaar heeft voor verbeteringen aan de woonomgeving. Onder het motto 'Sluiswijk kan niet zonder u' hebben zij de rest van de bewoners er bij betrokken. Een van de zaken die hoog op de agenda staan is de herbouw van de voortuinmuurtjes.

Het begin

In het voorjaar van 1992 organiseert de Buurtcommissie Sluiswijk samen met het opbouwwerk een buurtavond. De commissie is bezig een woonomgevingsplan voor te bereiden. Tijdens de avond komen goede en minder goede zaken van het wonen in Sluiswijk aan de orde. Een van de hete hangijzers is het ontbreken van tuinmuurtjes voor de woningen. Vroeger kende alle woningen een tuinmuurtje. In een bepaald deel van de buurt staan die er ook nog, maar in het overgrote deel van de buurt zijn ze tijdens de renovatie verdwenen.

In overleg met de woningeigenaar GWB wordt afgesproken om de herbouw van de muurtjes tot een belangrijk punt van het woonomgevingsplan te maken. Andere belangrijke zaken zijn:

- afsluiting van de achterpaden;
- bestrijden van de wateroverlast op de achterpaden.

Om na te gaan hoeveel bewoners een dergelijk muurtje weer terug willen hebben wordt een enquête gehouden. Ook wordt gevraagd of men bereid is een eigen bijdrage van f 50,- te betalen of f 25,- als bewoners zelf het graafwerk uitvoeren. De belangstelling is overweldigend. In totaal gaat het om 65 van de 68 muurtjes. Een groot probleem is achter de uitvoering en financiering van het plan. Na het door rekenen van het plan blijken de kosten circa f 125.000 te zijn. Te duur voor het GWB. Zonder huurverhoging is uitvoering niet mogelijk. Huurverhoging is echter niet acceptabel voor bewoners. Door bewoners worden echter een aantal alternatieven bedacht en met elkaar vergeleken. Maar:

- a. Uitvoering door de Spoorbaan, een werkgelegenheidsproject in de vorm van een buurtleerwerkplaats, is het een te grootschalig project.
- b. Het laten uitvoeren door een aannemer is te duur (totale kosten circa f 120.000,-).
- c. Ook kan geen beroep worden gedaan op in de buurt wonende bouwvakkers die tegen een een vergoeding het werk konden klaren.
- d. Alternatieven als een prefabmuur, een stevig tuinhek zijn niet gewild en kwalitatief onvoldoende.
- e. De in de buurt gelegen leerling-werkplaats is meer gericht op een schildersopleiding dan de bouw en kan de klus niet aannemen.

Uiteindelijk is een unieke oplossing gevonden, met als motto "als anderen het niet kunnen dan doen we het zelf". Maar metselen doe je niet zomaar en vraagt de nodige vakbekwaamheid.

De oplossing

Na veel wikken en wegen is er een alternatief plan geboren. In grote lijnen komt het er op neer dat bewoners uit de wijk zelf een korte opleiding krijgen om de muurtjes zelf te gaan metselen. De woningeigenaar stelt hiervoor geld ter beschikking en een opleidingsinstituut is bereid een opleiding op maat te ontwikkelen. De in de buurt aanwezige speeltuinvereniging coördineert het project, regelt de financiering en uitbetaling en stelt werkplek en opslagruimte ter beschikking. De woningbouwvereniging stelt materiaal ter beschikking. Het Samenwerkingsverband van Aannemers is akkoord gegaan met het project. Toestemming is nodig in verband met concurrentievervalsing. De buurtconciërge houdt toezicht op het verloop van het project. De werfing is door de bewoners zelf gedaan.

De uitvoering

De buurtcommissie heeft samen met bewoners een aantal werkloze vrouwen en mannen (waarvan een al achttien jaar werkloos was) uit de



(foto: Anke Pluim, Cross Fade Video, Deventer)

buurt aangezocht om een korte metselopleiding te volgen. Van deze opleiding vormt het metselen van tuinmuurtjes het praktijkonderdeel. Het Overgelder College (afdeling deeltijdsopleiding) is bereid gevonden een opleiding op maat te verzorgen. Een opleiding met niet te veel theorie, niet te lang, met gunstige tijden en betaalbaar.

Onderdelen van de opleiding zijn:

- het technisch maken van een muurtje plus fundering;
 - organisatieleer: werk plannen, indelen en afstemmen.
- De kosten worden betaald door de GWB. Totaal f 5200,-. Het Samenwerkingsverband van Aannemers is bereid in de beginfase enig toezicht te verzorgen. De bewoners die de muurtjes maken krijgen per muurtje een vergoeding van f 250,-. Totale kosten f 15.000,-. Op basis van de enquête is berekend hoeveel muurtjes er nodig zijn, en hoeveel materiaal daar voor nodig is. Met bewoners die een muurtje willen is een verklaring getekend. Ook bij leegstaande huizen worden muurtjes gebouwd. De tuinmuurploeg maakt onder leiding van een buurtconciërge een plan van

aanpak.

De speeltuinvereniging neemt de uitvoering voor haar rekening voor f 270,- per muurtje. Daarvan is f 250,- een vergoeding voor de makers en f 20,- voor de organisatiekosten, dat bestaat uit:

- het regelen van een buitenopslag voor metselzand;
- onderdak voor de makers;
- toezicht op gereedschap en materiaal en
- de administratie van voorschotten en vergoedingen.

Het GWB draagt zorg voor gereedschap en materiaal, regelt de aankoop en aflevering van stenen, cement en zand en pleegt overleg met de buurtconciërge over voldoende materiaal.

Bij het GWB is een vaste contactpersoon aangesteld. De buurtconciërge onderhoudt dagelijks contact met de bouwgroep en onderhoudt contacten met het GWB. Er is een wekelijks half uur overleg tussen bouwgroep, buurtconciërge, speeltuinvereniging en het opbouwwerk voor planning en voortgang.

Het vervolg

Er is met dit project veel geld bespaard. In totaal heeft het project circa f 50.000,- gulden gekost. Dat is heel wat minder dan de beraamde f 125.000,-. Daarom kunnen in de wijk ook andere zaken worden aangepakt. Op een soortgelijke wijze wil men de problemen van de achterpaden aanpakken. De gemeente Deventer heeft de wijk inmiddels ook 'ontdekt' en ontwikkelt plannen voor een nieuwe straatindeling en groenvoorzieningen. Er zijn ook plannen voor een vervolg van het project door een op deze groep van 10 vrijwilligers gerichte trajectbegeleiding richting arbeidsmarkt-participatie. Een kortlopend traject van 10 weken lang twee dagen per week met als naam TGV - Traject Grande Vitesse. Met de arbeidsbemiddeling zijn reeds afgesproken gemaakt om hen zo snel mogelijk in een bemiddelingstraject op te nemen.

Inlichtingen Joop Hofman, opbouwwerker, p/a Stichting Raster, tel.: 05700-10607



Arbeid afgegrensd voor langdurig werklozen

Door Wil van de Leur

Nu ten gevolge van de economische problemen de werkloosheid weer explosief toeneemt, wordt door journalistiek Nederland uiteraard weer de vraag voorgelegd aan de politici welk antwoord zij daarop hebben. De antwoorden die het meest in het oog springen zijn: vergroting van de prikkel tot werken door het scheppen van een nog grotere afstand tussen lonen en uitkeringen, nog meer inspanningen plegen op het front van de scholings- en andere toelatingstrajecten en vergroting van het bereik van het Jeugdwerk Garantie Plan door toepassing daarvan in de profit-sector. Daarnaast wordt verlaging van de arbeidskosten als een werkgelegenheids-stimulans gezien.

Minister de Vries is voorstander van de 'prikkel-variant': door het vergroten van de verschillen tussen een uitkering en een betaalde baan wil hij mensen prikkelen om weer aan de slag te gaan. PvdA-kamerlid Jan van Zij ziet daar niks in blijkens uitspraken in NRC-Handelsblad:

"Als je 400.000 werklozen hebt en 40.000 vacatures kun je prikkelen bij het leven, maar het werkt niet. Wat wel werkt is verlaging van de arbeidskosten. Je moet nu aan de vraagkant opereren. Het verhaal van De Vries sneed hout bij 300.000 werklozen en 100.000 vacatures."

Vast staat dat uiteindelijk de sterk toegenomen werkloosheid wederom de zwaarste tol zal eisen bij die groepen die immer achter in de rij staan bij het verwerven van een plaatsje onder de zon van de loonarbeid. (Gedeeltelijk arbeidsongeschikten, slecht- of niet-opgeleiden, (relatief) ouderen.)

Dat is overigens niet alleen maar een gevolg van het in kwantitatieve zin toegenomen werkgelegenheidsvraagstuk en van gebrek aan motivatie, prikkels en scholing.

De herzieningen in de sociale zekerheids-wetgeving bestendigen de kansarmen op de arbeidsmarkt in hun marginale positie en geven daar zelfs een wettelijk kader aan. Zo gebiedt de nieuwe werkloosheidswet de werkzoekende (steeds) lagere functies te accepteren. En ook de nieuwe WAO-wetgeving die momenteel bij de Eerste Kamer ligt, heeft verstrekkende gevolgen. Door het verdwijnen van het begrip 'passende arbeid' en doordat veel meer zieken en gehandicapten voortaan als gedeeltelijk arbeidsgeschikt zullen worden beschouwd (waardoor ze wettelijk gedeeltelijk als werklozen te boek komen te staan) komen

er ook daar impulsen tot acceptatie van veelal lagere functies vandaan. Binnen het 'arbeidsgebouw' komt daarmee een wettelijk verordonnerende en omvangrijke neerwaartse spiraal-werking op gang. En zo doende zullen over-gekwalificeerden lagere functies gaan bezetten, en zal het verdringings-effect, dat op dit moment al optreedt onder invloed van de bestaande schaarste aan bepaalde banen, verder toenemen. In het trappenhuis van het 'arbeidsgebouw' wordt het een drukte van belang met al de werklozen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten, die een, twee of drie etages lager een plaats moeten vinden.

Vast staat dat genoemde wettelijke dwang tegelijkertijd een zekere bescherming oplevert, te weten relatieve bescherming tegen het zonder meer uit het 'arbeidsgebouw' gegooid te worden. Maar wanneer behalve de werkverdiepingen ook het trappenhuis vol zit, staat tegelijkertijd vast dat de vergrendeling die kansarme werkzoekenden buiten houdt, onwrikbaar geworden is.

Waar voorheen een ZW/WAO-geval veelal een vacature voor een 'buitenstaander' opleverde, zal die nu immers worden opgevuld door een 'daler' in het 'arbeidsgebouw'. En de werkloze die voorheen keurig vanuit de WW-Wachtkamer op zoek bleef naar passend werk op het niveau waarvoor hij of zij gekwalificeerd is, duikt thans in het vacaturegat dat twee etages lager ontstaan is.

Was het 'arbeidsgebouw' al nimmer een toonbeeld van openheid en transparantie, door de nieuwe sociale zekerheidswetgeving is (nieuwe WW) en wordt (nieuwe WAO) het aan de onderkant van dat gebouw met name voor de categorie van weinig kansrijke werkzoekenden

praktisch onmogelijk om nog binnen te komen.

Vastgesteld moet worden dat de nieuwe wetgeving, die met name geïnspireerd is door de wens een 'houdbare verzorgingsstaat' over te houden, vooral voor de velen die met veel pijn en moeite wellicht op de laatste verdieping nog een baan zouden kunnen veroveren, structurele uitsluiting oplevert. Want hoe men het ook wendt of keert: de 'oude' WW en WAO fungeerden als het ware als 'buiten-paviljoens' van het 'arbeidsgebouw'. En dat hield naast veel andere zaken - ook in dat vele arbeidsplaatsen in het gebouw structureel open vielen, dan wel langer openbleven, waardoor in de strijd om een baan er in elk geval feitelijk meer banenkansen waren voor buitenstaanders. Door de systematiek van de (nieuwe) sociale zekerheidswetgeving worden de (fictieve) 'buiten-paviljoens' gedeels opgeheven. En de bewoners bevolken nu het trappenhuis van het 'arbeidsgebouw' zelf met als instructie per etage te bekijken of er (geschikte) plek is.

Om het nog eens anders te formuleren: de systematiek van de nieuwe sociale zekerheidswetgeving levert objectief een versterking van de bestaande discriminerende effecten op, met betrekking tot de arbeidskansen van met name kansarme buitenstaanders.

Kort geleden viel in de Telegraaf te lezen dat bij de grote Reinigingsdienst van de gemeente Rotterdam, de Roteb, één werknemer per jaar de pensioengerechtigde leeftijd haalt. Alle anderen zijn - dikwijls ver voor die verjaardag - allang opgebrand.

Dat zo zijnde, moet er toch iets anders te bedenken zijn, dan het zich dood laten werken van de één; en het systematisch buiten de deur houden van de ander. Dat andere is natuurlijk ook al bedacht. Onder meer in de vorm van het arbeidsherverdelings-instrument Werk & Welzijn, dat werknemers (onderaan in het 'arbeidsgebouw') de mogelijkheid biedt ter - gezonde - compensatie van hun zwaar en/of eentonig werk maatschappelijke taken te vervullen, die zij ambieren. Zij worden daartoe één tot twee dagen per

week in de gelegenheid gesteld (met behoud van loon en rechten) bij bijvoorbeeld buurt- en wijkorganisaties of maatschappelijke instellingen. Daardoor ontstaan bij de werkgever (deel-)vacatures die door langdurig werklozen kunnen worden bezet op normale CAO-basis.

Op die manier (maatschappelijke inzet van laaggeschoolde werknemers) wordt ook nog eens een positieve impuls gegeven aan de verloederende sociale infra-structuur in de steden. Terwijl daarnaast simultaan en reële werkgelegenheid (in echte banen!) ontstaat én aan WAO-preventie gedaan wordt. Eén van de leden van het Landelijk Samenwerkingsverband Werk & Welzijn, dat zich sterk maakt voor deze benadering van het arbeids(herverdelings)vraagstuk, de gemeente Rotterdam, kreeg onlangs nog een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken. Daarin deelde deze mee, dat haar gebleken was dat de 'principiële bezwaren' van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tegen dit arbeids-herverdelings-instrument nog steeds recht overeind staan. (Voor een overzicht van deze zgn. 'principiële bezwaren', zie MO nr. 102, maart 1992)

Overziend hoe enorm de werkloosheid toegenomen is, hoe ziekmakend veel (lagere) functies zijn, en vooral ook hoezeer de politiek met haar nieuwe sociale zekerheidswetgeving de kansen op arbeid, met name aan de onderkant structureel verkleint, is het voor de landspolitiek een dure plicht minder orthodoxe wegen in te slaan; en liefst heel snel nu.



stichting **LAMIGO** zoekt: opbouwwerkers voor Tweede Golf projecten.

Stichting LAMIGO (Landelijke Adviesgroep MilieuGericht Opbouwwerk) heeft zich ten doel gesteld milieuparticipatie te stimuleren. In dit kader heeft de stichting het initiatief genomen tot het project Wijken voor milieu. In dit landelijke project wordt op kleinschalig niveau aan milieubeleid vorm gegeven.

Naast het project Wijken voor milieu wil LAMIGO dit najaar starten met een serie Tweede Golf-projecten. Doel van deze projecten is bewoners en welzijnsinstellingen te stimuleren milieuintiatieven op wijk-niveau te ontwikkelen. Hiertoe zal gebruik gemaakt kunnen worden van methoden voor milieugericht opbouwwerk, die door het project Wijken voor milieu zijn ontwikkeld. Deze methoden zullen onder meer via scholing worden overgedragen. Een opbouwwerker zal als contactpersoon moeten fungeren in het overlegplatform van LAMIGO.

Aanmelding kan schriftelijk:

Tweede Golfprojecten LAMIGO
Postbus 1004
8001 BA Zwolle
of telefonisch:
of 030-719014 (di. wo. do.)

Na aanmelding ontvangt u een vragenformulier.

Voor nadere informatie kunt u via bovengenoemd adres of telefoonnummer contact opnemen met Robert Giesberts.

Voor de Tweede Golfprojecten zoeken we opbouwwerkers die:

- binnen hun werk aandacht aan milieuvraagstukken willen (gaan) besteden
- daarvoor binnen hun werkgebied en instelling voldoende draagvlak kunnen ontwikkelen
- hiervoor steun zoeken in de vorm van gezamenlijke methodische reflectie, uitwisseling van ervaringen en scholing.

Ter ondersteuning van de Tweede Golf-projecten wordt gedurende het werkjaar 1993-1994 een aantal bijeenkomsten georganiseerd. Deze vinden eenmaal in de zes weken plaats.

LAMIGO is door verscheidene over het land verspreid werkende opbouwwerkers opgericht om het milieugericht opbouwwerk verder te ontwikkelen. Sinds juni 1993 is LAMIGO een stichting.

LAMIGO wordt ondersteund door het Landelijk Centrum Opbouwwerk (vestiging Zwolle).

Opbouwwerk scoort in prijsvraag bestuurlijke vernieuwing

De Balie en de Werkgroep '2Duidend schreven enige tijd geleden samen en in vereniging een Prijsvraag Bestuurlijke Vernieuwing uit. Zij daagden politici & ambtenaren, burgers en ideeën-leveranciers uit, bestuurlijke vernieuwingsprojecten en voorstellen in te dienen. Tevens stelden zij voor elk van deze drie categorieën prijzen in het vooruitzicht.

De beoordeling van de inzendingen werd toevertrouwd aan een Jury bestaande uit Mr. M. d'Hondt, Burgemeester van Nijmegen, de bestuurskundige Prof. Dr. P. Frissen, Mevrouw J.G. Kraaijeveld-Wouters, Burgemeester van Hilversum, Mevrouw A. van der Stoep, fractie-voorzitter van de VVD in de Gemeenteraad van Amsterdam en Mevrouw H. Vlug, Directeur van het Nederlands Centrum voor Democratische Burgerschapsvorming.

Tijdens een bijeenkomst in De Balie vonden presentaties plaats van een groot aantal ideeën en voorstellen en maakte de Jury haar eindrapport bekend. In de Categorie Politici & Ambtenaren gingen prijzen naar het Projectbureau Sociale Vernieuwing van de Gemeente Rotterdam en de Gemeente Zaanstad.

De prijs in de Categorie Burgers werd toegekend aan de Buurtvereniging Hollanderwijk in Leeuwarden.

En in de Categorie Ideeën-leveranciers

waren de prijzen voor De Twern in Tilburg en het Landelijk Centrum Opbouwwerk in Den Haag.

Bij het selecteren en honoreren had de Jury er wel moeite mee (aspecten van) Bestuurlijke én van Sociale Vernieuwing goed uit elkaar te houden. De Gemeente Rotterdam werd geprezen omdat er bij de beleidsontwikkeling integratie plaats vindt van de verschillende partijen, met veel realiteitsbesef kleine kerndoelen geformuleerd worden en ook de presentatie er zijn mag in de veelheid van succesvolle projecten.

De Gemeente Zaandam maakte indruk met de integrale en veelzijdige aanpak waarmee de communicatie tussen bestuur en bevolking verbeterd moet worden. Er zijn drie toekomst-scenario's ontwikkeld, waarover de politieke partijen met de bevolking het publieke debat aangaan. Aardig noemde de Jury de actieve en intermediaire rol die hier aan het opbouwwerk gegeven is.

De Buurtvereniging Hollanderwijk in Leeuwarden maakte een eigen Toekomstverkenning 2015. Zij nam zelf het initiatief een eigen ontwikkelings-scenario te schetsen. De Jury vond het lofwaardig dat het hier niet ging om meepraten in de uitvoering van bestaand beleid, maar om een burger-initiatief bij beleidsontwikkeling. Tevens was ze gecharmeerd van het feit dat allerlei deskundigen gratis expertise inzetten bij het ontwik-

kelen van de plannen.

De gerichte inspanning die in Tilburg is ontwikkeld om snel problemen in kaart én tot een oplossing te brengen via zogenaamde Wijks-signalelementen werd als een goede vorm van kwaliteits-bewaking gezien door de Jury. Een zelfde positieve waardering viel de inzending van het Landelijk Centrum Opbouwwerk te beurt, te weten het instrument van het Stedelijk Kwaliteitspanel, dat vanuit de optiek van de burger/klant de kwaliteit van (semi)publieke diensten aan een toets onderwerpt, daarover rapporteert en aanbevelingen tot verbetering doet. De Jury merkt in haar rapport ten aanzien van de beide laatste prijswinnaars nog op:

"Ook hier neemt het opbouwwerk een functie terug welke toebedeeld raakte aan particuliere adviesbureaus. De burger wordt aangesproken op zijn rol als kritische consument van overheidsdiensten".

Het Jury-rapport omvat naast het oordeel van de Jury ook beknopte samenvattingen van alle inzendingen met daaronder tevens vermelding van contact-personen voor nadere informatie. Het rapport is verkrijgbaar bij de Werkgroep '2Duidend in Amersfoort, Tel. 033 - 724224



Brochure Landelijk Centrum Opbouwwerk

Het op 1 januari jl. van start gegane Landelijk Centrum Opbouwwerk heeft een brochure uitgebracht. Na een kort voorwoord van voorzitter Jan Bugter wordt een korte uiteenzetting gegeven over de kernfuncties van het LCO: signalerende samenwerking en vernieuwing. En aansluitend volgt dan een overzicht van de werkzaamheden die het Centrum momenteel in uitvoering heeft. Exemplaren van de brochure zijn op aanvraag gratis verkrijgbaar bij een van de drie LCO-vestigingen:

LCO-Sittard - 046-5 13 912
LCO-Zwolle - 038-2 32 112
LCO-Den Haag - 070-38 04 431.



Landelijke Bewonersdag,



6 november 1993, Tweede Kamer, Den Haag

Op zaterdag 6 november 1993 organiseert het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden voor de vijfde maal een landelijke bewonersdag.

Ter gelegenheid van dit lustrum en omdat 1993 het jaar is waarin Sociale Vernieuwing als beleid wettelijk zal worden vastgelegd, zal deze dag in het teken staan van een ontmoeting tussen bewoners en de landelijke politiek.

Waar kan dit beter plaatsvinden dan in het kloppend hart van onze democratie: het nieuwe gebouw van de Tweede Kamer. Gastheer van deze dag - namens de Tweede Kamercommissie Sociale Vernieuwing - is de heer J. van Houwelingen, voorzitter van de Bijzondere Commissie Sociale Vernieuwing.

Evenals voorgaande jaren is het belangrijkste programma-onderdeel de markt van bewonersorganisaties. In de hal van de Tweede Kamer zullen een groot aantal bewonersorganisaties zich presenteren. Tal van projecten en initiatieven die in het kader van sociale vernieuwing door bewoners zijn opgezet (en uitgevoerd) zullen daar tentoongesteld worden.

Onder de bezoekers van deze markt zullen zich veel kamerleden en ministers bevinden die informeel met bewoners in gesprek zullen gaan over werk dat onder de noemer van sociale vernieuwing verzet wordt door vrijwilligers in wijken en buurten in Nederland.

Daarnaast zullen in een aantal workshops bewoners en kamerleden met elkaar en de zaal in debat gaan over verschillende centrale thema's binnen sociale vernieuwing. Deze dag wordt door het LSA georganiseerd in samenwerking met een aantal bewonersorganisaties uit verschillende plaatsen, de Tweede Kamer en het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Een belangrijke datum dus om vast te noteren voor alle bewoners die betrokken zijn bij de uitvoering van sociale vernieuwing in steden en dorpen, wijken en buurten. In september zal de officiële uitnodiging (en het programma) het land ingaan en kunnen deelnemers zich inschrijven. De toegang is gratis.

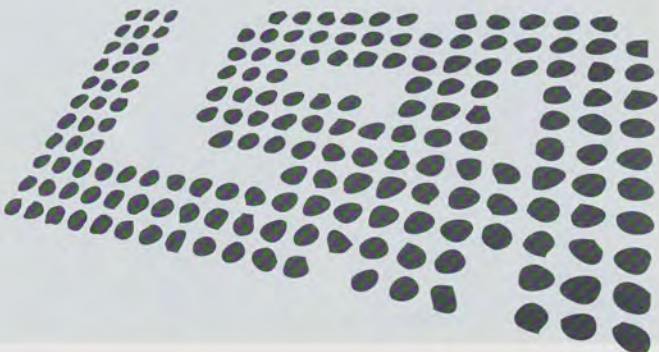
Bewonersorganisaties die zich met een stand in het gebouw van de Tweede Kamer willen presenteren en die daar niet middels een brief over aangeschreven zijn kunnen een inschrijfformulier opvragen bij het LSA. Professionele organisaties worden niet als standhouder toegelaten.



Informatie:

LSA,
Prinsegracht 51
2512 EX Den Haag

Vragen naar Sonja Swarts of
Henk Cornelissen
Telefoon: 070-3804431,
fax: 070-3809973



redactie

Ferie Loos, Stichting O&O, Eindhoven
Kees Stuurup, LCO Zwolle

redactieadres

Landelijk Centrum Opbouwwerk Zwolle
Postbus 1004
8001 BA Zwolle
tel.: 038- 232112 - fax: 038- 230714

Van de redactie

In dit tweede nummer van de Nieuwsbrief aandacht voor opbouwwerk en geestelijke gezondheidszorg en voor buurtgericht gezondheidswerk.

In juni werd tijdens de eerste van de twee jaarlijkse bijeenkomsten van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid aandacht besteed aan het 'Opbouwwerk project Integratie (ex)-Psychiatrische Cliënten' (het 'project Iep') dat in 1992 in een aantal Amsterdamse stadsdelen is gestart.

In deze Nieuwsbrief een korte schets van de voortgang van dit project. Daarnaast een artikel over een per contract geregelde opbouwwerkbijdrage aan een arbeidsrehabilitatieproject in Eindhoven.

Beide activiteiten illustreren de toenemende betekenis van een opbouwwerkaanpak bij vermaat-'schappelijking' van de geestelijke gezondheidszorg. Die zorg speelt zich steeds meer af buiten de muren en is een thema geworden voor samenlevingsopbouw in buurten en wijken. Er is een themanummer van MO-Samenlevingsopbouw over opbouwwerk en 'mensen uit de marge' in voorbereiding, waarin de relatie opbouwwerk-geestelijk gezondheidszorg uitgebreid aan bod komt.

In het project IEP is sprake van een buurtgerichte opbouwwerkaanpak van geestelijke gezondheidsproblemen. Ook in Rotterdam is buurtgericht gezondheidswerk, inclusief een opbouwwerkrol, volop in ontwikkeling. In deze Nieuwsbrief een verslag van een inleiding over die rol: 'Opbouwwerk omarmt concept gezonde stad'. Tenslotte de aankondiging van een nieuwe publikatie in de serie 'community based lokaal gezondheidsbeleid' over buurtgerichte gezondheidsbevordering.

Opbouwwerk levert per contract arbeidsrehabilitatie

In de regio Eindhoven en de Kempen hebben het Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis De Grote Beek en de Regionale Instelling voor de Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (RIAGG) in het kader van zorgontwikkeling een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Enerzijds vanuit het besef dat samenwerking een belangrijk element is van het zorgontwikkelingsproces en anderzijds dat samenwerking noodzakelijk is om de schotjes tussen instellingen te slechten.

Naast samenwerking tussen het ziekenhuis en de RIAGG is ook samenwerking met andere instellingen van groot belang. Dit is de reden dat op verschillende niveaus in de organisaties naast mensen van het ziekenhuis of de RIAGG ook medewerkers van andere organisaties aan tafel zitten. Uitgangspunt is dat daar waar samenwerking kan leiden tot een betere kwaliteit van zorg, deze ook opgezet moet worden.

Een van de zorgontwikkelingsprojecten betreft de **arbeidsrehabilitatie** ten behoeve van mensen met een psychiatrische achtergrond. In de projectgroep participeert naast het ziekenhuis De Grote Beek, RIAGG, Regionale Instelling Beschermende Woonvormen, Ontmoetings- en dagactiviteitencentrum en het RPCP Cluster GGZ, eveneens.

Het ziekenhuis heeft inmiddels sinds een aantal maanden uit eigen personeel een arbeidsbemiddelaar aangesteld en de RIAGG zou de tweede arbeidsbemiddelaar leveren. Gegeven een interne prioriteitsstelling en de beschikbare middelen heeft de RIAGG er voor gekozen om voor de duur van het eerste projectjaar een arbeidsbemiddelaar aan te stellen met als voornaamste taak de ontwikkeling en implementatie van het project arbeidsrehabilitatie.

Dit omvat:

- Het zorgdragen voor, en het in stand houden van overleg en het bewaken van samenwerkingsafspraken met instellingen en organisaties die ten behoeve van beleidsmatige en financiële ondersteuning van arbeidsrehabilitatie van belang zijn. In dit kader leveren de GGZ - arbeidsbemiddelaars een bijdrage aan de

beleidsontwikkeling op basis van gesignaleerde problemen;

- Het initiëren en onderhouden van contacten met personen en instellingen die een bijdrage (kunnen) leveren aan de uitvoering van individuele arbeidstrajecten;
- het zorgdragen voor publiciteit en voorlichting met betrekking tot de functie van GGZ - arbeidsbemiddeling en de arbeidsrehabilitatiewensen en - mogelijkheden van de doelgroep, instellingen/organisaties/initiatieven die ten behoeve van de doelgroep hulp en advies (kunnen) geven;
- Het zorgdragen voor voorlichting aan en initiëren en onderhouden van contacten met instellingen en organisaties die op het terrein van arbeidsrehabilitatie een aanbod (kunnen) hebben en
- Het zorgdragen voor registratie en verslaglegging van cliëntgegevens en projectgegevens.

Gegeven de kennis, ervaring en deskundigheid van de Stichting O & O als ondersteuner van patiënten- en cliëntenorganisaties op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg is aan de RIAGG een aanbod gedaan om voor de duur van een jaar invulling te geven aan de genoemde taakstelling.

Na enige onderhandeling, waarbij de meerwaarde die de Stichting O & O als opbouwwerkinstelling te bieden heeft, aan de orde kwam is overeenstemming bereikt met de RIAGG. De financiering van de opbouwwerkinzet voor het arbeidsrehabilitatieproject is contractueel tussen RIAGG en O & O vastgelegd. Half mei zijn de werkzaamheden van start gegaan.



Workshop Opbouwwerk en integratie van psychiatrische patiënten

Op 9 juni werd de eerste van de twee jaarlijkse bijeenkomsten van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid gehouden in Utrecht. Tijdens elke bijeenkomst wordt een vernieuwing op het gebied van opbouwwerkgezondheid behandeld. Centraal stond deze keer de presentatie van het Opbouwwerk project Integratie (ex-)psychiatrische Cliënten (het project IEP) door Johanne van Lelyveld en Anne de Jong, de opbouwwerkers die het project uitvoeren. Naar aanleiding van hun presentatie werd gediscussieerd over de kenmerken de elementen en de meerwaarde van een opbouwwerk aanpak bij dit soort integratieprojecten en over de vraag aan welke randvoorwaarden moet worden voldaan om in de toekomst de inzet van opbouwwerk op dit terrein verder te kunnen ontwikkelen. Belangrijke conclusie: opbouwwerkinstelling zullen een duidelijk beleid moeten ontwikkelen zodat

hun kennisaanbod op dit terrein herkenbaar is voor andere instellingen. En: methodiekontwikkeling en kennisoverdracht inzake opbouwwerk en geestelijke gezondheidszorg is van belang. Het methodiekonderzoek dat door het Landelijk Opleidingscentrum Opbouwwerk en Maatschappelijk Ondernemen (LOCO) naar de opbouwwerk aanpak van het project IEP wordt uitgevoerd kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Een eerste onderzoeksverslag van Dirk Jan Haitsma is inmiddels verschenen (Rotterdam, 1993). Tenslotte werd geconcludeerd dat structurele financiering van een opbouwwerk aanpak voor vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg noodzakelijk is. Alleen maar experimentgelden voor kortdurende projecten bieden is onvoldoende. Kortzichtige korte termijn scoringsdrijf van financiers werkt belemmerend voor een structurele aanpak van rehabilitatie.

Rehabilitatie vraagt veel verandering van overheid, burgers, en maatschappelijk instelling. Een kwestie van lange adem. Hoe de basis wordt gelegd voor een structurele aanpak op buurt- en wijkniveau wordt in bijgaand verslag van de voortgang van het project IEP geschetst. Het artikel is gebaseerd op het voortgangsverslag van het project opgesteld door Johanne van Lelyveld en Anne de Jong. Als getuige-deskundige werd commentaar op het project geleverd door Rob Dekker (oud-voorzitter Landelijke Vereniging voor thuislozen) Doortje Kal (RIAGG Haagrand, Den Haag). Jos Manders (RIAGG s'-Hertogenbosch).

Voor informatie over het project kan met hen contact worden opgenomen: Project IEP, Korte Schimmelstraat 1, 1053 SZ Amsterdam, tel. 020 - 685 25 66
□

Het project IEP

In februari 1992 is het project IEP gestart in de Stadsdelen De Baarsjes, Bos en Lommer, Oud-West en Westerpark. Doel van het project is het bevorderen van maatschappelijke integratie van mensen met een psychiatrische handicap op het gebied van wonen, werken, weten en welzijn. Aan dit doel wordt gewerkt door inzet van opbouwwerk-methoden. De twee opbouwwerkers van het project ontwikkelen activiteiten op basis van door de doelgroep geuite wensen en met de direct betrokkenen zelf.

Het project wordt gefinancierd door instellingen voor de geestelijke gezondheidszorg (GGZ), de vier stadsdelen en de centrale stad (eerste jaar). Keuze activiteiten/deelprojecten. Het eerste halfjaar is besteed aan oriëntatie op het veld, het opbouwen van contacten (netwerkontwikkeling), oriëntatie op problemen en ideeën voor een verdere aanpak. Onder andere zijn een tiental interviews met personen uit de doelgroep gehouden. Deze fase heeft 18 ideeën voor activiteiten opgeleverd. Vijf activiteiten scoorden het hoogst bij een enquête onder de begeleidingscom-

missie, de geïnterviewden en andere betrokkenen:

- Het netwerk Contactpersonen: het opbouwen van netwerken van functionarissen van diverse instellingen voor samenwerking, organisatie van opvang en begeleiding met het oog op een veilige, vertrouwde omgeving dichtbij huis;
- Het vrijwilligersproject "Vrijbuiters": het opzetten van een organisatie van vrijwilligers voor contact, ondernemen van activiteiten door en begeleiding met het oog op een veilige, vertrouwde omgeving dichtbij huis;
- Het tentoonstellingsproject "Diep Water": organiseren van tentoon-

stellingen van kunst van (ex-) psychiatrische patiënten cliënten met het doel integratie van deze kunstenaars in buurtgerichte kunstactiviteiten te bevorderen; het ontwikkelen van een zelforganisatie voor cliënt-kunstenaars;

- Het voorlichtingsproject: opzetten, organiseren en begeleiden van buurtgerichte voorlichtingsactiviteiten door (ex-) psychiatrische cliënten (bijvoorbeeld in buurthuizen, scholen etc.);
- Klankbord-bijeenkomsten: organiseren van regelmatige bijeenkomsten van (ex-)psychiatrische cliënten die bij verschillende activiteiten betrokken zijn, met het doel participatie in het project te bevorderen en een klankbord voor het project en de opbouwwerkers te creëren.

In het tweede halfjaar zijn deze projecten verder uitgewerkt en is met de uitvoering een begin gemaakt. Zie hiervoor de verslagen van de afzonderlijke projecten.

Factoren

Een aantal factoren zijn van grote invloed op de voortgang van het project; Personen uit de doelgroep zijn enthousiast voor het project.

Onderzoek heeft uitgewezen dat er ook een aantal belemmeringen zijn: de meesten zijn bang om initiatief te nemen. Ze zijn gewend dat anderen alles voor hen doen, hebben weinig energie en lopen stuk op kleine tegenslagen. Men geneert zich voor de eigen handicap. Velen hebben er veel moeite mee gestructureerd in werkgroepen te participeren.

Velen uit de doelgroep hebben angst om naar buiten te treden. De maatschappij is (te) hard, men ontmoet weinig begrip, wordt snel gestigmatiseerd. Er is ook weinig onderlinge acceptatie; het is moeilijk om rekening te houden met anderen als je zelf moeite hebt om overeind te blijven. Het creëren van een veilige sfeer voor individuen en groepen is erg belangrijk.

Bij GGZ-instellingen bestaat sceptis over de kansen op resultaat. Hoewel maatschappelijke integratie belangrijk wordt gevonden, is men veelal intern gericht en heeft men weinig oog voor vragen en mogelijkheden vanuit de samenleving. Waar functionarissen enthousiast worden, komen vaak openingen.

In buurten ziet men de doelgroep vooral als een extra probleem, dat voor instellingen niet hanteerbaar is. In een aantal gevallen ziet men de noodzaak om ook met deze groep aan het werk te gaan. Men vraagt dan om extra deskundigheid en ondersteuning.

In enkele stadsdelen is het draagvlak van het project nog niet breed. In andere stadsdelen is er daarentegen wel veel belangstelling.

Het veiligstellen van de projectfinanciering door verschillende financiers en het verzorgen van de noodzakelijke extra-financiering voor deelprojecten kost veel tijd en werkt vertragend op de uitvoering.

Resultaten tot nu toe

De doelgroep, mensen met een psychiatrische handicap, is zeer divers samengesteld. De problemen zijn niet gemakkelijk te definiëren, ook al omdat de doelgroep er weinig zicht op heeft. Oriëntatie en planontwikkeling kosten veel tijd. Resultaten worden pas op langere termijn zichtbaar.

Feitelijk wordt een traject uitgestippeld, in de vorm van een aantal deelprojecten van korte en langere duur, waarvan de eindresultaten nog niet zichtbaar zijn.

In totaal zijn er contacten geweest met ongeveer 150 personen uit de doelgroep, in de meeste gevallen via GGZ-instellingen in het werkgebied. Ongeveer 45 personen zijn nauwer bij een of meer activiteiten betrokken. Naar schatting bestaat de gehele doelgroep in de vier stadsdelen uit 1200 tot 1500 personen (1% van de bevolking).

Er zijn contacten opgebouwd met de 15 GGZ-instellingen, 25 kleinere en grotere buurtinstellingen en met 20 stedelijke en landelijke instellingen. Netwerken in Westerpark en de Baarsjes krijgen vorm. In Bos en Lommer en Oud-West is een oriëntatie op dit gebied gaande.

Het project Vrijbuiters gaat over twee maanden van start in Oud-West. Gewerkt wordt aan de financiering en de opzet van de organisatie. Voor de uitvoering wordt een banenpooler aangetrokken. Een eerste tentoonstelling is geopend op 16 april.

Een eerste voorlichtingsactiviteit is gehouden in de Baarsjes. Een werkgroep ontwikkelt een voorlichtingsprogramma. Onderzoek onder de doelgroep heeft plaatsgevonden naar ervaringen bij deelname aan buurtactiviteiten. Door 80 personen is hieraan deelgenomen.

Er wordt in samenwerking met de GGD & GD-Epidoc en de afd. O,O & O van PZA een onderzoek in Westerpark geëntameerd naar de omvang van de groep mensen die niet geïntegreerd leven op grond van hun psychiatrische problematiek, met name diegenen die bij de hulpverlening niet bekend zijn.



Buurtgerichte gezondheidsbevordering

projecten, groepswerk, cursussen

Bij het Landelijk Centrum Opbouw-werk (LCO) is in de serie "community based lokaal gezondheidsbeleid" verschenen:

Buurtgerichte Gezondheidsbevordering projecten, groepswerk, cursussen

Auteur: Marlies Paes

In deze publikatie wordt beschreven hoe buurtbewoners samen met professionals werken aan gezondheidsbevordering via cursussen, groepswerk en projecten. Het gaat daarbij om ontwikkeling van een nieuwe aanpak, 'context gebonden gezondheidsbevordering'. Naast theorie bevat het boek praktijkvoorbeelden. Aan de orde komt o.a. gezondheidsbevordering en leerprocessen, de wijk als context voor gezondheidsbevordering, gezondheidsbevordering via individuele contacten en via wijkactiviteiten.

De schrijfster, Mariet Paes, is coördinator van het gezondheidscentrum Samen Beter in 's-Hertogenbosch en projectleider van het "Innovatieproject samenwerking professionele en informele zorg, Den Bosch-Oost".

De publikatie "Buurtgerichte gezondheidsbevordering" is het resultaat van samenwerking van dit innovatieproject met het project "community based lokaal gezondheidsbeleid" dat wordt uitgevoerd door het LCO, vestiging Zwolle.

'Buurtgerichte Gezondheidsbevordering' kost fl 24,50 (inclusief porto) en kan worden besteld door overmaking van dit bedrag op bankrekening ABN-AMRO 42.94.40.804 t.n.v. Stichting LCO-Zwolle onder vermelding van de titel en het gewenste aantal exemplaren.

Voor informatie: LCO-Zwolle, Postbus 8001 BA Zwolle.
Tel. 038-232112.



Opbouwwerk omarmt concept gezonde stad

Voor het opbouwwerk (ow) en het sociaal cultureel werk (scw) is het onderwerp gezondheid redelijk nieuw. Reden voor de Stichting Maaswerk, het Rotterdams Instituut voor Bewonersondersteuning (RIO) en de GGD om in 1992 een enquête te organiseren. De instellingen wilden nagaan hoe het thema gezondheid leeft onder opbouw- en sociaal cultureel werkers. De resultaten van het onderzoek zijn verrassend, merkt Raymond Hermans van het RIO op.



Het concept van 'Gezonde Stad' blijkt bij de meeste ondervraagden een onbekend verschijnsel. Opvallend is echter, dat waar de GGD veel onderneemt, het thema gezondheid hoog op de agenda van de wijk staat. Onduidelijkheid bestaat echter bij de ow'ers en scw'ers over wie de motor is bij het ontwikkelen van gezondheidscampagnes. Uit de enquête komt ook naar voren dat het nieuwe aandachtsterrein extra werkdruk met zich meebrengt. Gebrek aan geld, mankracht en middelen, zijn dan ook de belangrijkste te verwachten knelpunten. RIO en Maaswerk concluderen dat het resultaat van deze inven-

tarisatie een duidelijke uitnodiging voor de GGD is om de gezondheidsbevordering wijkgericht te blijven aanpakken en verder uit te bouwen. De GGD-werkwijze sluit goed aan op de manier waarop het ow en scw hun activiteiten oppakken, namelijk: via participatie van de burger en maatschappelijke activering. In hun visie is de burger dan ook medeproducent van gezondheid. Deze opvatting zou uitgangspunt moeten zijn van het buurtgericht werken. Daarnaast pleiten zij voor het bevorderen van het communicatieproces tussen de 'witte jassen' en de (on)mondige burger. Beide groepen verstaan elkaar niet: ze spreken ieder hun eigen taal. Met alle misverstanden vanden. Het Gezonde Stad concept heeft de meeste kans van slagen als de verschillende instellingen in de wijk samen met burgers hun schouders er onder zetten. Samenwerking van de diverse disciplines verdient de voorkeur boven de huidige werkwijze dat iedereen zijn eigen toke heeft.

Problemen in Rottewijk

RIO en Maaswerk hebben een checklist ontwikkeld om een analyse te kunnen maken van de belangrijkste gezondheidsproblemen in de wijk. Ze noemen het de aanzet tot een wijk-diagnose-model in de Rotterdamse familie-Doorsnee-buurt: de Rottewijk.

Het is een model dat geïntroduceerd is en besproken wordt met 'gezondheidswerkers' in vergelijkbare wijken. Welke ziektebevorderende situaties doen zich daar voor en in welke omvang? Kernwoorden in de checklist zijn bijvoorbeeld: slechte woningen, werkloosheid, onveiligheid, lage opleidingsniveaus en vereenzaming.

Als kenmerkende sociale gezondheidsproblemen in de wijk noemen ze stress, verslaving, een ongezonde leefstijl, opvoedingsproblemen en aandoeningen aan de luchtwegen.

RIO en Maaswerk hebben ook nagedacht over een aanpak voor deze complexe gezondheidsproblemen. Met pilletjes en poeders komen ze niet aanzetten. Ze denken

eerder aan wijkbeheer, intensieve samenwerking van de eerstelijns gezondheidszorg, werklozenprojecten en het stimuleren van de aanwezige wijkaders. De GGD is hierin een onmisbare schakel. Raymond Hermans zegt dan ook: "Wanneer het de GGD ernst is met Gezonde Stad zal de dienst zijn aanbod van producten dichterbij de burger moeten brengen. Op wijkniveau de organisatie vormgeven. En de spilfunctie coördinator buurtgerichte activiteiten verstevigen en uitbreiden. Dit artikel is overgenomen uit de verslagkrant (mei 1993) van de Rotterdamse Conferentie Gezonde Stad 'Stimulans voor wijkgericht werken'.

Exemplaren van de verslagkrant zijn verkrijgbaar bij het Projectbureau Gezonde Stad, Postbus 70032, 300 LP Rotterdam tel 010-433 96 55.



Terug naar de wortels



door Fred Stafleu

Aan een eenvoudige naamswijziging kan men vaak snel wennen. Na meer dan 100 nummers MO Mededelingen Opbouwwerk zijn we in korte tijd al weer vertrouwd geraakt met MO/ Samenlevingsopbouw. Formaat en kleur zijn nagenoeg gelijkgebleven, de opmaak is wat aangepast (= verbeterd), de thema's blijven herkenbaar.

Toch is de omschakeling van 'opbouwwerk' naar 'samenlevingsopbouw' in de titel van dit blad niet louter een cosmetische behandeling geweest. Zo is ze ook niet gepresenteerd. In de loop der decennia is er over beide begrippen wel het een en ander te doen geweest, al lijkt het erop dat de definitiestrijd sinds een jaar of tien wat geluwd is.

Nu het opbouwwerk (en wat dies meer zij) weer wat meer theoretische en methodische aandacht krijgt (vgl. o.a. het Beroepsprofiel Opbouwwerk, het handboek methodieken, de leerstoel grondslagen), zal men aan een behoorlijke analyse van het begrippenapparaat en aan een eventuele herijking ervan niet kunnen ontkomen.

Dat daarbij dan teruggegrepen zal worden op theoretische reflecties zoals die in de loop der tijd in artikelen en handboeken zijn neergelegd, is zowel voor de hand liggend als onvermijdelijk. Bovendien houdt de wereld niet aan de grenzen van Nederland op; ten eerste moet men de meeste wortels van opbouwwerk en samenlevingsopbouw (methodisch en theoretisch gezien) elders in de wereld zoeken; ten tweede getuigt het van wijsheid bij het hanteren van begrippen aan te sluiten bij termen en definities die in het internationale spraakgebruik acceptatie hebben gevonden.

Een van de eersten die systematisch over het opbouwwerkconcept heeft geschreven was de Amerikaan Joseph K. Hart. Diens "Community Organization" verscheen in 1920. Zowel titel als jaartal zijn in dit geval van belang. Community organization is te beschouwen als het basisconcept voor verdere theoretische analyses, en het begin van de twintiger jaren vormt een aannemelijke startperiode van een geleidelijke ontwikkeling naar hedendaags vormgegeven opbouwwerk.

Na WO II is men, om verschillende redenen, naast community organization het begrip community development gaan hanteren. Het is

verleidelijk om CO te reserveren voor ons opbouwwerk (als professe en methode) en CD over te zetten in samenlevingsopbouw: een integrale ontwikkelingsbenadering van een min of meer te identificeren gemeenschap, waarbij het opbouwwerk een niet onbelangrijke rol vervult. Het is alleen de vraag of daarmee de geschiedenis van de begrippenvorming niet enig geweld wordt aangedaan.

Trouwens, is het helemaal correct om 'community' zonder meer te vertalen in samenleving? Daar kunnen misverstanden in schuil gaan. Bogen CO en CD verbetering van de relaties tussen mensen en groepen (het samenleven, gemeenschapsopbouw), of ligt de nadruk op structuren, organisaties, netwerken? Als het laatste het geval is kan 'maatschappelijke opbouw' wellicht de voorkeur verdienen boven samenlevingsopbouw.

En het opbouwwerk? Een echt woord van Hollandse bodem. Zo echt dat - de eerlijkheid gebiedt dat te zeggen - menig landgenoot (buiten 'onze' sector) zich er geen voorstelling bij kan maken. En grensoverschrijdend gezien, sluit het woord niet fraai aan bij CO, CD, 'développement communautaire', 'Gemeinschaftswesenarbeit', enz. Even een zijstraat: sinds masseurs en masseuses (de ordinaire knijpers en krakers) zich begripsmatig hebben verheven tot fysio-therapeuten, heeft hun beroep aanmerkelijk aan herkenning en erkenning gewonnen. Als het opbouwwerk zich nu eens transformeerde in 'maatschappelijke consultatie' en de opbouwwerker in 'maatschappelijk consulent'?

Ik gooi maar een balletje op...

Fred Stafleu is vroeger werkzaam geweest bij de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn. Thans is hij lid van de Commissie van Toezicht die momenteel door het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk op de rails wordt gezet.



KIOSK

door Jos Jansen

"We zijn er. Dat wordt steeds meer mensen duidelijk".

Thuiszorg 6/93

NTN Thuiszorg is de grootste commerciële thuiszorg-organisatie op de particuliere markt en bestaat nu drie jaar. De omzet bedraagt dit jaar 30 miljoen gulden. Nog marginaal in vergelijking met de miljarden die er in de reguliere thuiszorg omgaan. Toch is NTN bekend bij veel verzekeraars omdat landelijk zorg geboden wordt vanuit 25 regiokantoren. Een groot aantal verzekeraars wil afspraken maken met NTN. Vorig jaar werd de helft van de omzet verdiend aan particuliere zorgverlening, 20 % werd betaald door verzekeraars en 30 % door instellingen.

De commerciële thuiszorg wacht vol vertrouwen op het jaar 1994, als de wettelijke erkenningseisen voor onder meer kruiswerk en gezinsverzorging verdwijnen. Nu gelden die nog en dwingen ze NTN om diensten aan te bieden die aanvullend zijn op de reguliere zorg. Als de monopolies van de reguliere thuiszorg straks vervallen, krijgen commerciële organisaties toegang tot dat terrein. De NTN ziet goede mogelijkheden om een deel van die markt naar zich toe te trekken omdat haar tarieven concurrerend zijn. Maar ze zijn nog veel te klein om de gevestigde thuiszorg te vervangen. "Onze zorgfilosofie is anders dan die van de reguliere thuiszorg", vindt de directeur. "Bij ons staan de behoeften en wensen van de cliënt voorop. We zien onze klanten niet primair als patiënt, maar als consument. Ik vind het essentieel voor de beleving van de cliënten dat de verzorging als natuurlijk ervaren wordt, dat wil zeggen: aangepast aan de individuele situatie van de cliënt. Dus geen gejaag of teveel handen aan het bed, als dat belastend is voor de cliënt. Het kan duurder zijn om een verpleegkundige ook enkele huishoudelijke taken te laten doen, maar soms wil de klant dat. Wat is er natuurlijker dan een zorgverlener die ook een kopje thee inschenkt en even de krant van de vloermat oprapt? Bij ons is dat mogelijk maar voor de reguliere thuiszorg ligt dat moeilijk, daar is het personeel te gespecialiseerd en spelen ook status-overwegingen

meer bij het wel of niet uitvoeren van bepaalde taken".

"De integrale kostprijs van het kruiswerk bedraagt 130 gulden. Bij ons kost een gespecialiseerde verpleegkundige 45 gulden per uur, voor huishoudelijke hulp vragen we fl. 27,50."

"Ik denk dat ik met hetzelfde budget als het kruiswerk nu heeft twee keer zoveel zorguren zou kunnen realiseren. De productiviteit in de gezinsverzorging zou ik iets minder op kunnen voeren, ik schat met een factor 30 tot 50. Kruiswerk en gezinsverzorging zijn verlamd door bureaucratie en een veel te grote overhead."

Drentheneren in een sociaal-ruimtelijk isolement? "Zonder auto kun je niet veel weg"

Leef tijd, nr. 5 mei 1993.

Wonen op het platteland heeft volgens ouderen aldaar veel voordelen. "Je zit mooi vrij en rustig. Je zit niet op een bult op elkaar, zoals je ziet in de nieuwbouw in de stad. Je kan nog om je eigen huis heenlopen en we hebben er nog een mooie tuin bij en je hebt nog de ruimte om wat dingen te doen." Zo bracht een van de 712 geïnterviewde ouderen in een onderzoek in Drenthe zijn tevredenheid over zijn woonomgeving naar voren. Veel ouderen zijn tevreden over het wonen op het platteland en een groeiend aantal ouderen zoekt na pensionering zelfs het platteland op om er te gaan wonen; "pensioenmigranten" die "Drentheneren" gaan van het te drukke Westen naar het groene Drenthe. Maar wonen op het platteland heeft ook nadelen. De woonplaats is vaak klein en er moeten relatief grote afstanden worden overbrugd om aan maatschappelijke activiteiten deel te nemen. Met name ouderen op het platteland zouden volgens de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening in een sociaal-ruimtelijk isolement kunnen geraken. Hun deelname aan het maatschappelijk leven en daarmee hun vermogen zelfstandig te blijven wonen zou in gevaar kunnen komen. Een dergelijke ontwikkeling staat haaks op de doelstellingen van het nationaal ouderenbeleid.

Gezien de snelle groei van het aan-

tal ouderen en de beperkte overheidsmiddelen is de overheid geneigd de oplossingen voor dergelijke problemen van ouderen bij de (lokale) samenleving te zoeken. Vorige kabinetten spraken in dit verband over de zorgzame samenleving. Het huidige kabinet verwijst naar haar sociaal vernieuwingsbeleid, naar de rol van een "krachtig maatschappelijk middenveld".

Vooraf interessant is dan de vraag in hoeverre het sociaal netwerk van ouderen en de sociale kwaliteit van het dorp problemen kunnen compenseren die samenhangen met het wonen op het platteland. De Britse gerontologe Wenger onderscheidt vijf typen sociale netwerken van ouderen:

1. Het lokaal familie afhankelijk netwerk, dit netwerk is vooral gericht op vlakbij wonende directe verwanten, meestal kinderen. Daarnaast heeft men weinig contacten.
2. Het lokaal geïntegreerde netwerk, ouderen met dit netwerk onderhouden nauwe betrekkingen met vlakbij wonende familieleden, maar ook met burens en vrienden die vlakbij wonen.
3. Het lokaal ingehouden netwerk; dit netwerk wordt gekenmerkt door een onregelmatig contact met een of enkele familieleden die niet al te ver weg wonen. Voor noodgevallen vertrouwt men op de burens. Maar in het algemeen is men nogal "op zichzelf".
4. Het netwerk gericht op de wijdere samenleving; ouderen met dit netwerk onderhouden een actieve relatie met verwanten die op enige afstand wonen (meestal de kinderen). Men heeft daarnaast uitstekende relaties met vrienden en burens.
5. Het op privacy gerichte netwerk; veel ouderen met dit type netwerk hebben geen verwanten in het eigen dorp. Het contact met de burens is minimaal.

De praktische betekenis van deze indeling is de volgende. De mate waarin verschillende soorten netwerken in een dorp of groep vertegenwoordigd zijn, geeft een indicatie van de omvang en de aard van de



zorgbehoefte.

Uit het onderzoek blijkt dat dorpsautochtonen in het algemeen niet als sociaal-ruimtelijk geïsoleerd zijn te beschouwen. Van sociaal isolement is geen sprake omdat zij zeer betrokken zijn op hun plaatselijke omgeving. Van ruimtelijk isolement kan sprake zijn indien zij ouder worden en in het dorp zelf voorzieningen ontbreken. Maar in veel gevallen vangt het sociale netwerk de problemen van het ouder worden op: er is altijd wel een familielid of een buur dichtbij die inspringt of met wie men kan meerijden.

Ook de pensioenmigranten kan men in het algemeen niet als sociaal-ruimtelijk geïsoleerd beschouwen. Zeker niet in ruimtelijk opzicht. Daar zorgt hun mobiele manier van leven wel voor. Zij blijken ook niet vastgebakken aan hun huidige woonplaats; indien daartoe aanleiding is zullen zij gemakkelijk opnieuw verhuizen. Er is wel sprake van een zeker sociaal isolement, dus ten opzichte van hun directe woonomgeving, maar in het algemeen vormt dit voor hen geen probleem.

Voor de overige Drenthse ouderen geldt dat de woonduur in hun huidige woonplaats van groot belang is voor de kans in een sociaal-ruimtelijk isolement te geraken. Hoe langer men er woont, hoe effectiever het sociaal netwerk.

Voor de toekomst zal men er rekening mee moeten houden dat de categorie dorpsautochtonen minder omvangrijk zal worden. Ook Drenthse ouderen zullen financieel onafhankelijker worden, en in de toekomst een hogere opleiding hebben, mobieler worden en vaker verhuisd zijn. Een sociaal vernieuwingsbeleid zal niet in lengte van jaren aansluiting kunnen zoeken bij de sterk lokale en vaak van nabije familie afhankelijke netwerken die zo kenmerkend zijn voor de dorpsautochtonen.

Thuisloosheid: een voorbeeld van gebrekkige modernisering?

Sociologische gids, nr. 3 1993

In dit artikel wordt getracht verschillende theorieën met betrekking tot thuisloosheid aan elkaar te relateren en te verduidelijken dat de ene theorie niet het substituut is voor de andere, maar dat het om verklaaringsgronden gaat die wezenlijk iets met elkaar te maken hebben. De vier te behandelen concepten zijn in verband met het fenomeen thuisloosheid zo complementair, dat te spreken is van een "klaverblad-compositie".

- Socialisatie: de latente en manifeste beïnvloeding door het geheel van maatschappelijke omgevingsfactoren op de persoonlijkheidsontwikkeling van de mens. Dit begrip is breder dan alleen "opvoeding", omdat opvoeders en allen die bij deze activiteit worden betrokken, gedwongen zijn om de regels te volgen die heersen in het sociaal milieu waarin wij leven. In de familie ligt het vertrekpunt voor ieders levensloop. Het gezin kan zo gekenmerkt worden door liefdeloosheid, onverschilligheid en afwijzing, dat er sprake is van een zeer gebrekkige socialisatie. De kinderen hierin voelen zich ongewenst, ervaren hun "thuishaven" als een onbetrouwbare basis en velen ontwikkelen een depressieve grondstructuur die uiteindelijk leidt tot hulpeloosheid. Wie hier een ogenblik bij stilstaat, kan wellicht de pijn bevroeden die het ontbreken van bindingen, van gehechtheidsrelaties met zich kan meebrengen. Uit tal van onderzoeken is als achtergrondgegeven bekend dat het merendeel van de thuislozen opgroeiende in gezinssituaties die als emotioneel en affectief verwaarlozend kunnen worden getypeerd. Vele bevindingen vormen een aanwijzing dat het ontstaan van thuisloosheid deels is te herleiden tot vroegere gehechtheidservaringen, die zo'n cruciale rol vervullen in iemands verdere levensloop.

Achter iedere thuisloze mens ligt een wereld van verlies. Op het vlak van socialisatie: sommigen hebben hun hele leven nog niets dan "troubles" gekend. Begrippen als "veiligheid", "vertrouwen" en "egenheid" zijn zo goed als vreemd gebleven. Ze gingen wel naar school, maar "voor wie, waarom"? Zo ging de school als opstap naar de samenleving eigenlijk verloren, enige tijd later ook de kans op werk.

- Deprivatie: dit refereert aan de maatschappelijk achtergestelden, de "onderklasse", 15% van alle huishoudens. Deze mensen beschikken weliswaar over voldoende bestaansmiddelen, maar niet over voldoende middelen om op een "normale" manier te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven (secundaire armoede). Er is bv. geen geld voor vakantie, een fiets, de krant, speelgoed, zakgeld, lidmaatschap van een vereniging en voor gezonde en gevarieerde maaltijden. De integratie in sociale kaders is veelal gering. De familiecontacten zijn doorgaans wel hecht. In zeer veel gevallen is nog lang geen sprake van thuisloosheid, maar de spiraal van verval is niet gemakkelijk te mijden. Sommige kinderen sluiten zich beschamend of diep gekwetst af van de wereld, hebben geen enkel (zelf-)vertrouwen en ontwikkelen voor zichzelf en anderen een problematische realiteit. Schuyt wijst op drie structurele kenmerken van armoede, namelijk: selectiviteit (het betreft steeds bepaalde groepen), de cumulatieve werking (eenmaal in de situatie van armoede komt men er nauwelijks meer uit, het "generationale" effect) en ten slotte de psychologische component, de creatie van permanente angst en onzekerheid. De Jong schrijft: "Wanneer ik met een hulpverlener door een wijk loop, wijst hij me op enkele huizen waar de gordijnen dicht zijn. 'Het symboliseert dat ze niet meer meedoen.' Armoede blijft binnenskamers, maar daarbinnen komt niemand tot een gere-



geld leven.

C Territoria: thuisloze mensen hebben in meerdere opzichten een buitenmaatschappelijke status. "De gebieden waarop men zich deskundig acht, waarop men controle uitoefent en beslissingen neemt, waarvoor men verantwoordelijk is, zijn vernauid tot zeer vage of zeer kleine territoria"

De drie territoriale functies: beheer, verdediging en verwerving, moeten beschouwd worden als vaardigheden die nodig zijn voor een goed beheer van de eigen identiteit, voor een niet roekeloos omgaan met verschillende verantwoordelijkheden en voor een optimale persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing. De risico's laten zich raden voor wie niet reeds als kind de ervaring heeft meegekregen: "ik kan iets, ik ben iemand, ik kan mijn toekomst maken". Alleen via anderen kunnen wij er toe komen onszelf te ontdekken. Een geschonden zelfbeeld verhindert emancipatie en belemmert het ontwikkelen en toepassen van vaardigheden.

Verscheidene psychologische onderzoeken hebben uitgewezen dat thuisloze mensen gemiddeld genomen niet minder intelligent zijn dan anderen. Wat hen doet verschillen van anderen, ligt op twee terreinen, namelijk het doorzien en vooruitzien, respectievelijk de stijl van dit waarnemingsproces. "Een situatie is voor hen als het ware een vaag, mistig geheel, waardoor men niet goed in staat is een levenslijn te trekken en daarom ziet de thuisloze af van allerlei moeilijke situaties.

Er zijn thuislozen die een betrekkelijk "normaal" leven hebben geleid maar door bepaalde gebeurtenissen (overlijden partner, echtscheiding, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid) zo overspoeld en in de war zijn geraakt, dat ze de greep op hun leven verloren. Voor sommige mensen kunnen deze gebeurtenissen zo fataal zijn, dat ze zich niet kunnen herstellen waardoor territoria-grenzen vervagen.

Vaak komen er dan allerlei pro-

blemen bij, zoals overmatig drankgebruik of gokken en ontstaan er grote financiële problemen. De volgorde van al deze narigheid is bij iedere thuisloze verschillend.

- Tj** Modernisering: een complex van veranderingen op allerlei gebied dat geleid heeft tot de wereld van heden. Het immense proces van sociaal-culturele veranderingen gaat gepaard met professionalisering, individualisering, verzakelijking, alsook met verbreiding van consumerisme en vereenzaming.

Door professionalisering worden betekenisvolle relaties steeds meer vervangen door professionele relaties en worden uiteindelijk tot consumptie-artikel. Dit vereist vervolgens weer een vorm van verzakelijking: "sorry, het is niet persoonlijk, maar ik kan niet met jou leven" (strictly business). Mensen die zich juist aan deze processen niet aanpassen, worden gemakkelijk tot "drop-outs". □

Buurtsignalelementen in Tilburg

Zoals elders in deze MO wordt verkondigd viel ook een prijs in Tilburg naar aanleiding van de Prijsvraag Bestuurlijke Vernieuwing die was uitgeschreven door de Balie en Werkgroep '2duizend. De prijs, in de categorie Ideeën-leverancier, ging om precies te zijn naar De Twern, instelling voor sociaal-cultureel werk. Deze instelling kreeg de prijs voor de Buurtsignalelementen, rapportages over buurten en wijken in Tilburg, die tot stand komen met medewerking van bewoners. Deze buurt- en wijksignalelementen blijken in de praktijk zeer effectief. De gemeente beschouwt deze feedback op het eigen beleid als zeer waardevol en reageert ongekend snel met beleidsbijstellingen naar aanleiding van de signalelementen.

Naar aanleiding van een symposium over stadsbeheer, getiteld "Stadsbeheer, hoe doe je dat?" in maart 1989, stelde men in brede kring in Tilburg vast dat de inbreng en betrokkenheid van bewoners (organisaties) van vitaal belang is om tot doeltreffend stadsbeheer te komen. De bewoners hebben die uitdaging opgepakt en hebben naar genoegen als belangrijkste informant over de kwaliteit van hun eigen woonomgeving gefunctioneerd. De Stichting Bewonersondersteuning Tilburg (kortweg BOT) heeft de bewoners ondersteund. Jaarlijks wordt er in Tilburg door de gemeenteraad een Stadsbeheerplan opgesteld. BOT heeft in 1990 in samenwerking met het opbouwwerk en de wijkorganisaties een knelpuntensignaleringsstelsel ontwikkeld dat de naam Buurtsignalelementen mee

kreeg.

Deze Buurtsignalelementen geven een beschrijving van de woonomgeving per wijk. Er worden knelpunten geïnventariseerd, mogelijke oplossingen aangeboden, maar ook wordt haartijn weergegeven welke instantie of gemeentelijke dienst directe verantwoordelijkheid draagt inzake het knelpunt. De knelpunten betreffen de fysieke aspecten van het wonen, de woonomgeving, veiligheid, verkeer en milieu. Ook worden knelpunten inzake sociale onderwerpen gerapporteerd zoals sociale veiligheid, onderwijs, relatie alloctonen/autochtonen, positie van jongeren en ouderen, gezondheidszorg en werkloosheid. De eerste publicatie van de Wijk- & Buurtsignalelementen (in de wandeling afgekort tot 'buurtsignalelementen') uit 1990 maakt melding van



tien conclusies en aanbevelingen. In de evaluatie - anderhalf jaar later - wordt op deze zelfde punten het effect van deze methodiek bekeken. De eerste paar aanbevelingen kan men samenvatten onder de noemer 'maatwerk', geen wijk is gelijk aan een andere. Wel doen zich vaak dezelfde problemen voor maar volgens een ander patroon. Dit betekent dat iedere wijk of buurt zijn eigen aanpak vergt. Direct na de presentatie van Buurtsignalen heeft de betrokken wethouder, samen met de betrokken projectleider en de medewerker van het Informatiepunt Stadsbeheer de wijken minstens een maal bezocht. Tijdens de werkbezoeken zijn alle knelpunten besproken. Ook zijn de uit te voeren maatregelen vastgesteld in overleg met de buurt. In probleemrijkere wijken is een periodiek overleg met Publieke Werken in het leven geroepen. Op deze wijze worden resultaten op korte termijn zichtbaar. Een andere conclusie uit 1990 luidde dat integraal buurtbeheer sterk gebaat was bij een verbetering van de organisatiegraad en het kennisniveau van bewoners. In een aantal wijken heeft dit geleid tot uitbreiding van de organisatorische en/of technische ondersteuning van bewoners. BOT heeft, voornamelijk tot 1993, capaciteitsuitbreiding gekregen. De Plannen van Aanpak hebben een meer integraal karakter in de aandachtsgebieden van de dienst stadsbeheer. In andere wijken met een signalement, die niet tot die categorie behoren waren in ieder geval de gemeentelijke diensten al beter op elkaar afgestemd. Onder invloed van de Buurtsignalen gaan ook andere instellingen, zoals corporaties hun diensten meer wijkgericht organiseren. Ten aanzien van het zesde punt: de aanbeveling om overeenkomsten te sluiten over het doel van de samenwerking, alsmede de inzet, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van elke partij. Tussen bewonersorganisaties en consultants volkshuisvesting geschiedt dit veelal in de vorm van een projectovereenkomst. Er zijn nog geen voorbeelden bekend waar meerdere partijen een convenant hebben afgesloten. De decentralisatie van dienstverle-

ning en de organisatie van de uitvoering naar de wijken en buurten (zeven en acht) vormen inmiddels een breed gedragen gedachte. Allerlei instellingen zijn druk doende dit uit te voeren. Helaas geldt dit niet voor de politie: de wijkagent is verdwenen. Bij het inplaatsingsbeleid wordt meer rekening gehouden met de behoeften van verschillende groepen. Er wordt onderhandeld tussen corporaties en zorginstellingen om huisvesting van bepaalde groepen te koppelen aan een passend, en in de wijk aanwezig, dienstverleningspakket.

Sociale vernieuwing

De laatste conclusie betrof de constatering dat de Buurtsignalen een nuttig instrument vormden om invulling te geven aan het sociale vernieuwingsbeleid. Terugkijkend is dit bij de evaluatie herbevestigd. De Buurtsignalen geven inzicht in fysieke en sociale kwaliteits tekorten betreffende het woon-, leef-, en werkklimaat in buurten en wijken. Bovendien reflecteert deze werkwijze een typische bottom-up benadering, die echt zeer effectief is. De buurtboekjes fungeren als checklist voor zaken die afgehandeld zijn of nog aan de orde moeten komen. Op deze wijze wordt voor alle betrokkenen, en vooral voor de bewoners een goed inzicht gegeven in 'wat ze er aan gaan doen' of 'wat ze er aan gedaan hebben'. Naar aanleiding van de evaluatie is afgesproken om jaarlijks de buurtinventarisaties te actualiseren. Voorts realiseert men zich dat de Buurtsignalen 'slechts' voor acht wijken zijn toegepast. Het succes van de aanpak rechtvaardigt uitbreiding over de gehele stad. De dienst Welzijn van de gemeente Tilburg wordt nadrukkelijk uitgenodigd om zich bij de Buurtsignalen aan te sluiten. De corporaties worden van harte aangemoedigd om naast de samenwerking tussen huurder en verhuurder op complex-niveau, vaker tot samenwerking op wijk- of buurtniveau te komen. Vervolgens kwam uit de evaluatie naar voren dat de werkwijze zich uitstekend leent voor het opsporen van sociaal

onveilige situaties in de stad. De methode kan oplossing van dit type problemen versnellen. In andere steden is de werkwijze reeds door de bewonersorganisaties, in al dan niet aangepaste vorm overgenomen. In Utrecht werkt men bijvoorbeeld met 'Wijkperspectieven'. Ook diverse onderzoeks bureaus hebben de methodiek overgenomen en her en der toegepast. En het recente methodieboek dat bij iedere opbouwwerker op het nachtkastje hoort te liggen maakt ook reeds melding van dit Tilburgse buurtsignaleringsstelsel (Het betreft hier natuurlijk: Opbouwwerk, Methoden, Technieken en Terreinen, Harry Broekman. Een uitgave van de Dr. Gradus Hendriksstichting.) Er bestaat voor niet-opbouwwerkers alleszins aanleiding om zich af te vragen of het toeval is dat het opbouwwerk hier de prijs wegsleept voor de leverantie van goede ideeën. U en ik weten weten wel beter.

(Fenny Gerrits)



Een moedercentrum in Laakkwartier-Noord

Onderstaande bijdrage is gebaseerd op een werkstuk van Anita Schwab, opbouwwerkster voor het buurtvrouwenwerk in Laakkwartier-Noord te Den Haag. Deze afstudeerscriptie is zodanig opgezet dat het ook uitstekend kan dienen als een haalbaarheidsstudie voor het opzetten van een moedercentrum ter plaatse. Ten behoeve van een conferentie in Munchen, onlangs, werd door de landelijke contactvrouw Moedercentra Nederland, Ans van de Scheur een samenvatting vervaardigd (en vervolgens vertaald). Het moedercentrum is oorspronkelijk een Duits idee. In Duitsland bestaan al enige moedercentra. In Nederland bestaat sinds kort een moedercentrum, gevestigd in Amsterdam.

In Laakkwartier-Noord wonen ongeveer 8.000 mensen. Hun oude woningen zijn in de afgelopen 20 jaar gesloopt en vervangen door dure nieuwbouw. Na de stadsvernieuwing wonen in de wijk voornamelijk ouderen, laaggeschoolden (vaak werkloos) en migranten. Veel inwoners verkeren in een uitzichtloze positie en voelen zich bedreigd in deze multi-culturele samenleving. Naast de vrouwen, autochtoon en allochtoon, zijn aangewezen op hun directe woonomgeving en op de al of niet aanwezige voorzieningen. De Nederlandse vrouwen in de wijk zijn veelal slecht geschoold, ook is voor hen de drempel naar volwasseneronderwijs vaak te hoog. Buitenlandse vrouwen maken veel gebruik van het, speciaal op hen gerichte taalonderwijs.

De arbeidsparticipatie van vrouwen is hier, zeker naar Europese begrippen, extreem laag. Zoals de meeste getrouwde vrouwen in Nederland zijn deze vrouwen in Den Haag dan ook met werken gestopt toen ze moeder werden. Naast de aardige kanten van het moederschap kwamen na een tijdje ook de nadelen van deze keuze naar boven: isolatie en afhankelijkheid. Veel vrouwen zijn gescheiden en leven van een bijstandsuitkering.

De vrouwen in de buurt waar Anita mee werkt hebben vaak extra lasten te dragen door ervaringen met (sexueel) geweld en door geestelijke en/of lichamelijke klachten. Vanuit de onmacht om hun situatie te kunnen veranderen grijpen vrouwen nogal eens naar kalmerende- en slaapmiddelen, wat vaak tot medicijnverslaving leidt. Voor de migrantenvrouwen komen hier dan nog de belastende effecten van het cultureel taalverschil bij.

Anita trekt de conclusie dat de posi-

tie van buurtvrouwen in Laakkwartier-Noord ronduit slecht te noemen valt. Zij spreekt haar bewondering uit voor die vrouwen die met moed, humor en organisatietalent de dagelijkse problemen tegemoet treden en ook actief mee blijven doen aan de buurtactiviteiten.

Opbouwwerk en buurtvrouwenwerk

Buurtvrouwenwerk heeft in Laakkwartier-Noord een plaats binnen het aanwezige algemene welzijns- en verspreidingswerk. In verschillende gesubsidieerde buurthuizen werken vrouwenwerksters met aparte groepen vrouwen vanuit een aanbod van activiteiten (zoals voorlichting, taallessen, rommelmarkt, sport, taallessen, vergadertechniek, tekenen en schilderen, speelgoeduitlenen, weerbaarheidstraining, sollicitatiecursus en intercultureel koken). Anita noemt activering, zelforganisatie en het ontwikkelen van netwerken als de kernfuncties van haar werk. Zo te zien gebeurt er al heel veel voor buurtvrouwen in de wijk. Per week nemen honderden vrouwen deel aan de activiteiten. Maar het kan beter:

- + de uren van de vrouwenwerksters zijn nu versnipperd over groepen en gebouwen;
- + de vele groepjes blijven apart;
- + veel kostbare tijd gaat verloren aan beheer-overleg;
- + allerlei buurtinstellingen moeten hun voorlichting meerdere keren geven;
- + de overstap van de ene naar een andere activiteit wordt bemoeilijkt doordat vrouwen daarvoor naar een andere lokatie moeten.

Anita ziet de vestiging van een Moedercentrum als de oplossing van

deze problemen. In bijna iedere Nederlandse wijk vind je wel een buurthuis met een gevarieerd aanbod van sociaal-culturele activiteiten voor de bewoners. De gemeente betaalt de beroepskrachten en de gebouwen, waardoor de bijdragen van de bezoekers laag gehouden kunnen worden. In veel buurthuizen worden aparte activiteiten voor (migranten)vrouwen georganiseerd. Een enkele keer tref je ook een speelactiviteit voor moeder en kind aan. Soms is er een bewonersraad, maar de beroepskrachten en hun stichtingsbestuur zijn sterk bepalend voor doelen, prioriteiten en activiteiten-aanbod.

Een Moedercentrum biedt meer voor de buurtvrouwen. Het is in de eerste plaats een specifiek op vrouwen (al of niet moeders) gerichte ruimte, die door hen zelf wordt beheerd. Er is natuurlijk kinderopvang aanwezig. De medewerksters/vrijwilligers ontvangen een vergoeding. De activiteiten richten zich juist op de ontlastung van huishoudelijke taken (koken!). In algemene zin is het vertrekpunt vooral: "Wat kunnen/willen vrouwen?" Het bestaande buurtvrouwenwerk gaat meer uit van problemen en/of behoeften van vrouwen en werkt meer steunend en stimulerend. Het Moedercentrum legt de nadruk meer op het nemen van verantwoordelijkheid voor de eigen situatie en het toekomstperspectief.

In Nederland bestaan inmiddels zo'n vijf initiatieven om een Moedercentrum op te richten. In Amsterdam zal het eerste Moedercentrum in september a.s. worden geopend. Het is een vertaling van het Duitse 'Mutterzentren-koncept' naar de Nederlandse situatie.

Moedercentrum Laakkwartier-N- i.o.

In opzet zal het bestuur van het moedercentrum hetzelfde zijn als dat van alle wijkwelzijnsinstellingen. Het moedercentrum is dan net als het team bewonersondersteuning, het kinderwerkteam en het jongerenteam een deel van dit geheel. Buurtvrouwen kunnen hun zegje doen in de wijkelijke huisvergadering.

Een van de nieuwe elementen die Anita voorstelt voor het buurtvrou-



wenwerk binnen het Moedercentrum is het realiseren van zes werkervaringsplaatsen voor vrouwen uit de wijk die tot de doelgroep behoren. Hun financiële positie wordt daarmee iets rooskleuriger en, wat belangrijker is, er ontstaat perspectief op een reguliere positie op de arbeidsmarkt. Voor deze werkervaringsplaatsen zal een beroep gedaan worden op geld uit de Brede Doeluitkering Sociale Vernieuwing. Jaarlijks zal dat ongeveer f 30.000,- plus f 3.000,- voor scholing gaan kosten. De buurtvrouwenwerksters blijven deel uitmaken van het team bewonersondersteuning om integraal werken mogelijk te maken. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de begeleiding van de vrouwen die de werkervaringsplaatsen zullen gaan bezetten. Het is de bedoeling dat twee vrouwen de tweedehandswinkel gaan runnen, twee anderen gaan werken in de kindervoorziening en weer twee andere vrouwen in de koffieshop en het restaurant. Voorafgaande aan de opening zullen deze vrouwen een intensieve training ontvangen.

Plannen maken

Alle activiteiten voor vrouwen in de buurt die nu reeds plaats vinden, kunnen worden gebundeld in dit moedercentrum. Een dergelijke voorziening kan positieverbetering voor vrouwen op verschillende terreinen mogelijk maken. Bijvoorbeeld op het terrein van wonen kan de scheiding tussen wonen en werken in ruimte en tijd voor een deel van de vrouwen worden opgelost. Privatisering van het huishouden en het daarmee samenhangend isolement van vrouwen kan door het gezamenlijk verzorgen van de kinderen, het doen van de was, het gezamenlijk koffiedrinken en deelname aan activiteiten in het moedercentrum aanzienlijk worden doorbroken. Het werken in de eigen wijk, via betaalde ervaringsplaatsen kan een brugfunctie vervullen tussen de tijd van het moederschap en het latere maatschappelijke leven. Negatieve aspecten van het moederschap, zoals gebondenheid en verlies van vrijheid (zoals dat met name geldt voor alleenstaande moeders) worden doorbroken. De initiatiefneemster hebben reeds een pand op het oog dat met weinig aanpassingen geschikt kan worden

gemaakt voor de nieuwe functie. Het toekomstige moedercentrum zal deel uit gaan maken van de Decentrale Welzijnsorganisatie Laak. Deze organisatie zal bestuurlijk, beleidsmatig en in voorwaardescheppende zin verantwoordelijk zijn voor het functioneren van het moedercentrum. Financieel betekent het moedercentrum nauwelijks een extra beslag op het huidige budget voor het welzijnswerk. Rond de realisatie van het moedercentrum moet een zeggenschapsprocedure worden georganiseerd, waarbij alle belanghebbenden, zoals de vrouwen in de buurt, de teams, het management binnen de wijk, en het 'stadsdeel', de politiek en de verantwoordelijke beleidsambtenaren worden betrokken. Op dit moment zijn de gesprekken in de wijk en met de gemeente in volle gang. Er zijn inmiddels veel medestanders enthousiast gemaakt voor het Moedercentrumplan. Maar, er zijn ook anderen die een oogje hebben op het gebouw aan het Cromvlietplein. De buurtvrouwen zien het in ieder geval helemaal zitten; als het aan hen ligt wordt met het Moedercentrum in september gestart. □

Grote huurstijgingen in 1993

De huren in de sociale sector gaan per 1 juli met 5,3 procent omhoog. In de particuliere sector stijgen de huren gemiddeld met 5,6 procent. Dit blijkt uit onderzoek van de Nederlandse Woonbond. De Woonbond vindt deze percentages onverantwoord hoog. Over de huurverhoging en het er aan ten grondslag liggende beleid heeft ook nauwelijks of geen overleg plaatsgevonden tussen verhuurders en huurders, terwijl de verhuurders in de sociale sector daartoe wettelijk verplicht zijn volgens het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH).

Bij 30 procent van de huurdersorganisaties in de sociale sector heeft zelfs geen voorlichting plaatsgevonden over de huurverhoging of het huurbeleid van de verhuurder. In de particuliere sector is dat bij ruim 70 procent van de huurdersorganisaties het geval. In de sociale sector overlegde slechts één op de zes huurdersorganisaties daadwerkelijk met de verhuurder, terwijl in de particuliere sector niet meer dan een op de twintig organisaties overleg voerde over het huurbeleid van de verhuurder.

De Woonbond voorspelde direct bij het bekend worden van de plannen voor een vrijer huurbeleid van staatssecretaris Heerma in april 1992 dat in de particuliere sector massaal op de maximale huurstijging per woning zou worden aangekoerst. En dat sociale verhuurders op een huurverhogingspercentage van 5,5 procent zouden gaan zitten. De Woonbond heeft nadrukkelijk gewaarschuwd voor het prijsoprijvende effect van dit huurbeleid. Helaas heeft de Woonbond gelijk gekregen.

De Tweede Kamer deelde de bezorgdheid van de Woonbond over de mogelijke gevolgen van de huurontwikkeling slechts ten dele. Om te grote huurstijgingen in de particuliere sector te voorkomen werd de maximale huurstijging per woning verlaagd van 7,5 naar 6 procent. Ten aanzien van de sociale huursector ging de Tweede Kamer ervan uit dat sociale verhuurders in de regel op de minimale huursomstijging van 4,75 procent zou gaan zitten. De Tweede Kamer vond dat die 4,75 procent voldoende ruimte bood om de inflatie (2,5 procent) op te vangen en ook de gevolgen van de lagere objectsubsidie en het af-

schaffen van de woningverbeteringssubsidie. Voor het overige stemde de Tweede Kamer in met het nieuwe huurbeleid, vanuit de verwachting dat de sociale verhuurder - op grond van het BBSH - in goed overleg met de huurders(organisaties) inhoud zouden geven aan de nieuwe beleidsvrijheid. Het percentage van 4,75 procent is door de Woonbond tot inzet gemaakt van de huuronderhandelingen in 1993. Het onderzoek logenstrafte de verwachting van de Tweede Kamer, dat het nieuwe huurbeleid tot lagere huurstijgingen zou leiden dan die van de afgelopen jaren. De Woonbond acht een sterkere rechtspositie van de huurdersorganisaties noodzakelijk; een wettelijke verplichting van verhuurders om hun huurders tijdig te informeren en met hen te overleggen over het voorgenomen huurbeleid; en de instelling van een onafhankelijk geschillenorgaan. Alleen op deze wijze kan worden voorkomen dat huurders de komende jaren opnieuw veel te hoge huurverhogingen krijgen opgelegd.

□

Videofilm

Het Wijkopbouworgaan Oud-West in Amsterdam heeft het initiatief genomen tot het maken van een videofilm om Marokkaanse en Turkse bewoners te wijzen op hun rechten. Veel van het bestaande informatiemateriaal is nederlands-talig. Maar ook vertaald schriftelijk materiaal sluit onvoldoende aan bij de doelgroep.

De film wordt gebruikt tijdens de jaarlijkse woonlastencampagne in Amsterdam en vertoond tijdens het huur- en woonspreekuur van diverse wijken.

Zij wordt ook gebruikt in lesgroepen voor Marokkaanse en Turkse vrouwen en mannen, bij zelforganisaties en spreekuren van Bureaus voor Rechtshulp, Maatschappelijk Werk en Sociale Dienst.

De film is in eerste instantie gemaakt voor een Amsterdams publiek. Wel is zij naar ons idee aan te passen, zodat zij ook in andere plaatsen kan worden ingezet. Tenslotte wat technische gegevens. De film duurt twee maal vijf minuten. Het gebruikte systeem is VHS. De film is te verkrijgen bij het Wijkopbouworgaan Oud-West op bovenstaand adres ad f15,- exclusief verzendkosten. Voor verdere informatie kunt u terecht bij Dorka Tihanyi op woensdagmiddag, donderdag en vrijdagochtend.

Telefoon:
020- 618 63 77

□

De Marga Klompé Prijs

Eens in de twee jaar reikt het Nederlands Centrum Vrijwilligerswerk de Marga Klompé Prijs (of liever gezegd: prijzen, het zijn er drie) uit. Deze prijzen worden weer uitgereikt voor bijzondere vrijwilligersprojecten ter gelegenheid van de Internationale Vrijwilligersdag op 7 december. Vrijwilligersgroepen kunnen zich vanaf nu aanmelden om mee te dingen naar deze drie prijzen van f 5.000,-.

De projecten moeten 'bijzonder' zijn vanwege een oorspronkelijk idee, een originele werkwijze, een speciaal doel of vanwege de ongewone, of juist heel gewone vrijwilligers. Daarnaast stelt het Nationaal Comité, eenmalig een extra prijs van f 5.000,- ter beschikking ten behoeve van de Solidariteitsprijs. Deze prijs wordt eenmalig toegekend in het kader van het Europees Jaar van de Ouderen, en is bedoeld voor een vrijwilligersproject dat zich onderscheidt door haar bijzondere uiting van solidariteit tussen generaties in onze samenleving. Internationale Vrijwilligersdag, is een uitvinding van de Verenigde Naties. Op die dag, 7 december, staan

in het hele land vrijwilligerswerk en de vrijwilligers in de schijnwerpers. Het thema voor 1993 is 'solidariteit'. De landelijke viering vindt plaats in de RAI te Amsterdam. Vrijwilligers en andere betrokkenen uit het hele land zijn daar welkom. Op deze dag worden in de RAI tevens de Marga Klompé Prijzen en de Solidariteitsprijs uitgereikt. Ook plaatselijk zijn er echter overal festiviteiten en bijeenkomsten. Steeds meer gemeenten vieren hun eigen Internationale Vrijwilligersdag. U kunt daarvoor informatie opvragen bij het gemeentehuis of de vrijwilligerscentrale in uw woonplaats. Ieder vrijwilligersproject of vrijwilligersorganisatie kan meedingen

naar de drie prijzen van f 5.000,-. Voor de Solidariteitsprijs moet uw project zich bijzonder onderscheiden op het terrein van het ouderenvolk.

De deskundige jury die de projecten zal beoordelen staat ditmaal onder leiding van Hans van Mierlo (fractievoorzitter van D'66 in de Tweede Kamer). Het belangrijkste criterium voor beoordeling is gekoppeld aan het thema 'solidariteit'. Een project dat op dat gebied opvalt, en dat mag echt op alle denkbare terreinen zijn, maakt een grote kans. Voor de Solidariteitsprijs gaat het vooral om een project dat solidariteit tussen generaties uitstraalt.

De Marga Klompé Prijs en de Solidariteitsprijs worden georganiseerd door het Nederlands Centrum Vrijwilligerswerk, Postbus 2877, 3500 GW Utrecht. Telefoon 030-319844.



Het ThuisKopie Fonds

Ooit van het ThuisKopie Fonds gehoord? Let op, dit fonds verstrekt op aanvraag subsidies voor sociale en culturele projecten die beogen de Nederlandse muziekcultuur en/of de audiovisuele cultuur te bevorderen.

Het ThuisKopie Fonds is in 1993 opgericht door Stichting de ThuisKopie. Deze stichting is belast met de uitvoering van de zogenoemde thuisKopieregeling. Op grond van de artikelen 16c en verder van de Auteurswet van 1912 en artikel 10 van de Wet op de naburige rechten ontvangen auteursrechthebbers en houders van naburige rechten een vergoeding vanwege het privé kopiëren van geluids- en beeldopnamen. De vergoeding wordt geheven op blanco audio- en videobanden en ander onbespeeld opnamemateriaal. Zij wordt betaald door de importeurs en fabrikanten van de blanco geluids- en beelddragers.

Onder privé kopiëren wordt verstaan het voor eigen oefening studie en gebruik veeleenvoudigen van (opnamen van) werken en prestaties die door de Auteurswet en de Wet op de naburige rechten worden beschermd.

Van de jaarlijks door Stichting de ThuisKopie geïnde gelden wordt, na aftrek van de incasso- en verdeelingskosten die de stichting moet maken, 15% gereserveerd ten behoeve van het budget van het ThuisKopiefonds. Het saldo wordt uitgekeerd aan de binnen- en buitenlandse rechthebbenden, zoals componisten, artiesten en musici, schrijvers en producenten.

Aanvragen

Iedereen kan een financiële bijdrage uit het ThuisKopiefonds aanvragen. Voorwaarde is dat het sociale en/of culturele project voldoet aan de doelomschrijving: het bevorderen van de Nederlandse muziekcul-

tuur en de Nederlandse audiovisuele cultuur. Een project in deze zin is tevens de activiteit die gericht is op de ontwikkeling van personen of groepen van personen door middel van trainingen, studie en dergelijke, mits dat past binnen de doelomschrijving. Aanvragen kunnen voor 1 augustus worden ingediend.

Aanvraagformulieren kunnen worden opgevraagd bij het ThuisKopie Fonds, Postbus 551, 1180 AN Amsterdam, telefoon 020-5407456.



Bijverzekeren tegen arbeidsongeschiktheid

door Margit Wewer, Breed Platform Verzekeringen

(Onderstaand artikel is gebaseerd op een inleiding die Margit Wewer hield op de spreekuurhoudersdag van het LSV/WAO op 14 mei jl.)

Aan mij is gevraagd om vanuit het Breed Platform Verzekeringen iets te vertellen over de mogelijkheden om zich bij te verzekeren in het kader van de WAO-maatregelen. Ik wil beginnen met iets te vertellen over het Breed Platform Verzekeringen. Wie zijn wij en wat doen we. Het Breed Platform Verzekeringen is een bundeling van twaalf landelijke patiënten- en consumentenorganisaties en is in 1989 opgericht op initiatief van Stichting Pandora. De doelstelling is het verbeteren van de (rechts-)positie van (kandidaat-)verzekerden. Het Breed Platform Verzekeringen richt zich met name op mensen die met de gezondheidszorg in aanraking zijn geweest en dientengevolge problemen hebben met het afsluiten van (particuliere) verzekeringen. Steeds meer mensen blijken om gezondheidsredenen niet of alleen op beperkte voorwaarden te worden toegelaten tot maatschappelijk noodzakelijke verzekeringen zoals ziektekosten-, levens-, en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen.

Sinds 1990 voert het Breed Platform Verzekeringen besprekingen met het Verbond van Verzekeraars in Nederland om de rechtspositie van (kandidaat-)verzekerden te verbeteren. Via het meldpunt 'Verzekeren, werk en gezondheid' wordt de praktijk op de voet gevolgd en worden knelpunten gesignaleerd die uitgangspunt vormen voor overleg met verschillende partijen. Men kan bij het Breed Platform Verzekeringen klachten aanmelden over het niet verkrijgen van verzekeringen. Verder kan men terecht voor informatie over medische keuringen, acceptatiebeleid van verzekeraars, klachtmogelijkheden en informatie over de rechtspositie van (kandidaat-)verzekerden.

Terug naar het bijverzekeren:

Sinds de TBA door de Tweede Kamer is aanvaard heeft bij iedereen de vraag voorop gestaan of hij zich wel of niet moet bijverzekeren, en zo ja wat de mogelijkheden zijn om zich bij te verzekeren. Vanmiddag zal ik proberen een overzicht te geven van de mogelijkheden om zich collectief of individueel bij te verzekeren en wat de voor- en nadelen daarvan zijn. De vraag naar de mogelijkheden om zich bij te verzekeren heeft te maken met de vraag in hoeverre de aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekeringen toegankelijk zijn voor mensen die een gezondheidsverleden of heden hebben. Om de verschillende mogelijkheden aan te

geven zou ik de werknemers in drie groepen willen verdelen:

1. Ten eerste de werknemers die onder een CAO-regeling vallen. Bij alle CAO-onderhandelingen de afgelopen maanden heeft de reparatie van het WAO-gat voorop gestaan. In alle tot nu toe afgesloten CAO's zijn de vakbonden erin geslaagd het WAO-gat te repareren. Op welke manier de reparatie in de CAO's is geregeld loopt zeer uiteen: via het ondernemings- of bedrijfspensioenfonds of via particuliere verzekeraars.

Sommige regelingen zijn verplicht voor alle werknemers; bij andere regelingen heeft de werknemer een keuze om wel of niet mee te doen aan de aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (AOV-en). De vakbonden hebben geprobeerd om zoveel mogelijk collectieve verzekeringen af te sluiten. Waar dat niet zal lukken zijn de vakbonden bezig om voor de leden een individueel aanvullende AOV af te sluiten. Bij deze individuele aanvullende AOV-en geldt dat iedereen een gezondheidsverklaring moet invullen en eventueel een medische keuring moet ondergaan. Het enige voordeel is dat de vakbondsleden een korting van 5 procent kunnen krijgen. Hoe zit het met de toegang tot deze verschillende verzekeringsvormen: Via invaliditeitspensioenen: in principe toegankelijk zonder keuring voor huidige werknemers, nog onduidelijk is het hoe het met de nieuwe toetreders zal gaan. De vakbonden

streven ernaar ook voor de nieuwkomers te bedingen dat zij zonder keuring worden toegelaten.

Via particuliere verzekeraar; als de verzekering voor 1 juni jl. werd afgesloten via een vakbond werden die gevallen zonder keuring geaccepteerd. Vanaf die datum wordt er wel gekeurd.

2. 1 1/2 miljoen werknemers vallen niet onder een CAO

Zij zullen zich dus particulier moeten bijverzekeren: collectief of individueel.

Hoe zie het aanbod van de verzekeraars met betrekking tot de collectieve aanvullende ao-verzekeringen eruit: Alleen de werkgever kan een collectieve verzekering afsluiten en alle werknemers moeten er verplicht aan meedoen. Alleen werknemers die een vast dienstverband voor onbepaalde tijd hebben komen in aanmerking voor de collectieve AOV. De premie wordt bepaald per collectief en verschilt per bedrijf. De hoogte van de premie hangt af van de leeftijd, beroep, bedrijfsstak en de gezondheidstoestand van de werknemers.

Hoe vindt de acceptatie door de verzekeraars plaats: de verzekeraars maken onderscheid in bedrijven met minder dan 50 en meer dan 50 werknemers. Bij bedrijven met minder dan 50 werknemers: iedere werknemer moet een gezondheidsverklaring invullen en eventueel een medische keuring ondergaan. Bij bedrijven met meer dan 50 werknemers wil de verzekeraar inzicht hebben in de verzuimregistratie. Waarschijnlijk zal de verzekeraar het percentage arbeidsongeschiktheid, zoals door de GMD wordt vastgesteld, volgen. De knelpunten die het Breed Platform Verzekeringen signaleert met betrekking tot de aanvullende collectieve AOV-en zijn als volgt:

Uitgesloten worden:

- alle mensen met een tijdelijk contract zoals uitzendkrachten, freelancers. Zeer veel mensen hebben tegenwoordig een tijdelijk contract.
- alle mensen die na 25 januari van dit jaar in de ZW terecht zijn gekomen en voor wie de werkgever voor 15 mei 1993 geen collectief contract heeft gesloten. Deze



groep mensen vallen tussen wal en schip. Zij kunnen zich individueel nooit bijverzekeren omdat zij bij aanvang van de verzekering al ziek zijn (volgens de verzekeraars een zogenaamd "brandend huis").

• **Andere knelpunten:**

- werknemers kunnen zelf geen collectief vormen en zijn dus afhankelijk van hun werkgever. De afgelopen tijd zijn bij het Breed Platform Verzekeringen heel veel telefoontjes binnengekomen met de klacht dat veel werkgevers geen zin hebben om zo'n verzekering af te sluiten. Vooral bij de kleinere bedrijven komt dit voor. Voor die werknemers blijft de individuele AOV over.
- de verzekeraars eisen dat de collectieve verzekering verplicht is voor alle werknemers. Zodra je in dienst bent bij een bedrijf met een collectieve aanvullende verzekering kan je je er niet aan onttrekken.
- er zal een maximum premie worden berekend, zodanig dat niemand wordt uitgesloten. Echter dit maximum bepaalt de verzekeraar zelf. Duidelijk is dat voor de kleine bedrijven de premie onbetaalbaar kan worden, zodat die werknemers buiten de collectieve AOV vallen.
- neveneffect dat kan optreden: als de werkgever de premie gaat betalen kan dit tot gevolg hebben dat de aanstellingskeuring strenger wordt. Dit zal de reïntegratie van (ex-)WAO-ers niet stimuleren.
- als iemand van bedrijf gaat veranderen en in het nieuwe bedrijf is geen of een andere collectieve verzekering dan ontstaat er een AOV-brek. Naast de pensioenbreuk hebben we er een nieuwe breuk bij. Dit geldt ook voor mensen die worden ontslagen, omdat de verzekering is gekoppeld aan de aanstelling. Er zijn eventueel mogelijkheden om de verzekering individueel voort te zetten maar dan moet men in ieder geval een gezondheidsverklaring invullen en eventueel medisch gekeurd worden. Het kan zijn dat men forse premie moet gaan betalen.

Er blijken dus ondanks de rooskleurige voorstelling door de verzeke-

raars nog veel mensen buiten de collectieve contracten te vallen. Voor hen blijft alleen de mogelijkheid om individueel een verzekering af te sluiten.

3. Derde groep: werknemers die niet onder een CAO vallen en zich niet collectief kunnen bijverzekeren. Voor deze groep vormt de laatste mogelijkheid een individuele aanvullende AOV

Ieder krijgt te maken met het strenge acceptatiebeleid van de verzekeraar. In ieder geval moet de aanvrager van de verzekering een gezondheidsvragenformulier invullen en eventueel een medische keuring ondergaan.

Voorbeelden van klachten:

- een advocaat is mank aan een been en wordt geweigerd bij alle verzekeringsmaatschappijen voor een AOV, zelfs als hij aanbiedt arbeidsongeschiktheid ten gevolge van zijn been uit te sluiten.
- een man van 46 jaar heeft 11 jaar geleden rugklachten gehad en krijgt in zijn AOV nu te maken met uitsluiting van arbeidsongeschiktheid ten gevolge van alle toekomstige rugklachten.
- een vrouw van 38 jaar is zeven jaar geleden enkele weken opgenomen geweest in een psychiatrisch ziekenhuis wegens echtscheiding en wordt geweigerd.

Deze voorbeelden tonen aan dat als je eenmaal met specialistische hulp in aanraking bent geweest je te maken kunt krijgen met uitsluitingen, premieverhoging of zelfs weigering.

Uit de opgesomde mogelijkheden blijkt dat individueel bijverzekeren voor mensen die ziek zijn of ooit zijn geweest een probleem kan opleveren. Het is mogelijk om in afwachting van de mogelijkheid dat de werkgever iets regelt of dat alsnog een CAO wordt afgesloten, vast zelf een individuele aanvullende AOV af te sluiten. Dan moet men wel een clause laten opnemen dat de verzekering kan worden beëindigd als de werkgever toch besluit een collectief contract te sluiten of als er toch een CAO met WAO-reparatie

komt.

Waar moet men op letten bij het afsluiten van de individuele AOV:

- polisvoorwaarden: wat is uitgesloten?
- opzegging: hoe is dit geregeld zowel, ten aanzien van de verzekerde als de verzekeraar?

Bij het aanbod van aanvullende individuele AOV door verzekeraars zijn er twee keuzemogelijkheden voor wat betreft de persoon die gaat begeleiden: de bedrijfsvereniging of de verzekeraar. Let daarbij op het volgende: verzekeringen waar begeleiding door de verzekeraar gaat plaatsvinden is goedkoper, maar of het ook beter is?

Een voorbeeld uit het jaarverslag van de Ombudsman

Schadeverzekering: sommige verzekeringen omschrijven in hun polisvoorwaarden niet wat het begrip 'arbeidsongeschiktheid' of 'ziekte' inhoudt. Op het moment dat iemand arbeidsongeschikt wordt en een beroep doet op zijn AOV blijkt dat er niet door de verzekeraar wordt uitgekeerd, omdat men niet arbeidsongeschikt is in de zin van de polisvoorwaarden. De Ombudsman noemt zelfs het voorbeeld van een verzekeraar die een ziektebegrip uit 1936 gebruikte. Hopelijk passen de verzekeraars deze in hun nieuwe verzekeringen aan.

Indien men het oneens is met de beslissing van een verzekeraar heeft men de mogelijkheid een klacht in te dienen bij de Ombudsman Schade- of Levensverzekering. De Ombudsman is een onafhankelijk instituut dat kan bemiddelen tussen verzekeraar en verzekerde.

Uit hetgeen ik heb verteld blijkt dat voor veel mensen problemen bij het afsluiten van individuele aanvullende AOV zullen ontstaan. Wij raden dan ook aan om toch zoveel mogelijk op het afsluiten van collectieve contracten aan te dringen ondanks de knelpunten die ik heb genoemd, zodat ook mensen met een minder goede gezondheid kunnen worden meeverzekerd in een collectieve regeling.

Om de toegankelijkheid van alle verzekeringen voor mensen met een gezondheidsverleden of heden te verbeteren is het Breed Platform Verzekeringen van plan om binnen-

kort met een voorstel tot wijziging van het bestaande gezondheidsvragenformulier te komen. Wij zullen die voorstellen voor wijzigingen doen die dringend noodzakelijk zijn. Het Breed Platform Verzekeringen vindt dat iedereen in ieder geval een medisch verleden moet kunnen afsluiten. De knelpunten met betrekking tot de toegankelijkheid van verzekeringen in het algemeen worden besproken in het overleg met het Verbond van Verzekeraars. De knelpunten met betrekking tot de toegankelijkheid van de aanvullende collectieve verzekeringen heeft het Breed Platform Verzekeringen ook kenbaar gemaakt aan de Eerste Kamerleden. Wij hopen

dat ze met deze knelpunten rekening houden in hun besluitvorming en dat er waarborgen komen voor mensen die zich niet kunnen bijverzekeren. Ik zou iedereen willen oproepen om klachten over bijverzekeren te melden bij het Breed Platform Verzekeringen zodat wij kamerleden op de hoogte kunnen stellen van de problemen die zich in de praktijk voordoen. De aanvullende AOV-en voorzien in een essentiële maatschappelijke behoefte. Wij vinden dat de overheid niet elke verantwoordelijkheid van zich af kan schuiven en alles aan de particuliere markt kan overlaten zonder dat er garanties zijn dat ie-

deren zich aanvullend tegen aanvullende voorwaarden kan bijverzekeren. Verdere tweedeling in de samenleving tussen gezonden en minder gezonden dient te worden voorkomen.

□

Nog 4 plaatsen in de VO-Opbouwwerk



Hogeschool Rotterdam & Omstreken,
Cowag, CENTRUM VOOR CON-
TRACTONDERWIJS
Landelijk Opleidingscentrum opbouw-
werk en maatschappelijk ondernemen

Op dinsdag 31 augustus start wederom de Voortgezette Opleiding Opbouwwerk in Rotterdam, de tweejarige-fase opleiding van LOCO (het Landelijk Opleidingscentrum Opbouwwerk en Maatschappelijk Ondernemen).

Er zijn nog vier plaatsen niet bezet, zodat snelle aanmelders een kans maken.

De VO is er voor buurt- en wijkopbouwwerkers, sociaal cultureel werkers, ouderenwerkers, migrantenwerkers, jongerenwerkers, projectcoördinatoren, consulenten e.d. die samenlevingsopbouw (gaan) verrichten. De opleiding is vooral gericht op vernieuwing in het beroep en het kunnen omgaan met veranderende

omstandigheden (binnen de eigen organisatie, in de omgeving en in de relatie met bewoners(organisaties)).

Nieuw is de fasering in de opleiding, langs drie doelstellingen waarmee de kern van de senior-functie opbouwwerk wordt ingevuld:

Analyse en diagnose;
methode en strategie;
innovatie en ontwerp.

De VO-gediplomeerde wordt ingeschreven in het landelijk register, ingesteld en beheerd door de HBO-Raad.

Aanmelden kan via telefoon: 010 - 436.77.25. (LOCO).

LSA op lokatie

in Het Nieuwe Westen



In april vond weer een lokatiedag plaats die werd georganiseerd door het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandgebieden (LSA) in samenwerking met de Stichting Experimenten Volkshuisvesting (SEV). De lokatie was de wijk Het Nieuwe Westen in Rotterdam. Het thema was 'Migranten en wijkbeheer'. Centraal stond de vraag hoe men meer migranten bij het wijkbeheer zou kunnen betrekken. De vraag is minder moeilijk dan het lijkt, want bij nadere analyse stuit men op een simpel kwantitatief gegeven.

In Het Nieuwe Westen wonen circa 19.000 mensen. De wijk is onderverdeeld in sub-eenheden die we voor het gemak 'buurten' zullen noemen. In de wijk staan ongeveer 5.600 woningen, zowel van enkele corporaties, als van eigenaar-bewoners, tevens zijn er veel bedrijfsvestigingen. In Het Nieuwe Westen is de werkloosheid hoog. Er wonen circa 4.400 uitkeringsafhankelijken, 3.300 hiervan zijn werkloos. Het percentage allochtonen in de wijk bedraagt ongeveer 40%, veelal afkomstig uit de landen rond de Middellandse Zee, Suriname en de Antillen. Een minderheid is afkomstig uit Kaapverdië. De bewonersorganisatie heet simpelweg Actiegroep Het Nieuwe Westen. In de vereniging zijn een aantal buurt-, straat- en themagerichte bewonersgroepen gebundeld. In de wijk is de stadsvernieuwing nog in volle gang. Naast de technische verbeteringen, wordt ook het sociale beheer van de wijk belangrijk gevonden. De betrokkenheid van allochtonen hierbij is van groot belang. Ten behoeve hiervan bestaat er een Buurtoverleg Beheer en een Breed Overleg Migranten.

Bolletjes

In Het Nieuwe Westen is ook de Opzoomerstraat gelegen. Deze straat heeft landelijke bekendheid gekregen als voorbeeld van sociale vernieuwing. De bewoners van deze straat hebben zelfs een nieuw werkwoord aan de Nederlandse taal toegevoegd: 'opzoomeren'. 'Opzoomeren' betekent zelf de handen uit de mouwen steken om je buurtje veilig en leefbaar te maken. Een sprekend voorbeeld hiervan is het 'bolletjesproject'. Bewoners hebben zelf bolletjes geplaatst boven hun portieken teneinde de (te) schaarse straatverlichting te verbeteren. Men had geen trek om een

half jaar te wachten op actie van het Energiebedrijf. Men besloot de weg korter te maken door zelf bolletjes te kopen, die bovendien veel goedkoper zijn. Het 'opzoomeren' wordt inmiddels in twaalf straten in Het Nieuwe Westen beoefend. Tijdens de lokatiedag werden excursies verzorgd naar enige straten in de buurt, alwaar men de bolletjes kon bezichtigen.

Wijkbeheer

Migranten worden bij het wijkbeheer betrokken via een brede benadering. Deze benadering beslaat het gebied van wonen, werken, onderwijs, gezondheid en opvoeding. Er is een Marokkaans vaderproject rond de opvoeding. Er worden door de corporatie, de gemeente en het opbouwwerk huismeesters en beroepskrachten van allochtone afkomst aangesteld. Deze zijn beter in staat barrières te slechten tussen allochtonen en autochtonen. Een belangrijke activiteit in de wijk is het project Aboe Rakrak. Dit van oorsprong Marokkaanse initiatief ten behoeve van werkloze Marokkaanse jongeren heeft twee doelstellingen; men leidt de jongeren op voor werk, maar men betreft ze ook bij het wijkbeheer. Zo maken de jongeren kennis met de leefbaarheid in de buurt. Dit Marokkaanse initiatief slaagt er nu in ook jongeren met andere nationaliteiten te bereiken. Volgens opbouwwerker Fevzi Karaca, die op de lokatiedag was uitgenodigd om iets te vertellen over het project Filiz, zijn allochtonen doorgaans betrokken bij hun omgeving. Het project toont volgens hem aan dat het mogelijk is om via gerichte actie vele allochtonen bij het beheer te betrekken. Cruciaal is echter hierbij de wijze waarop men te werk gaat. Zo is het van belang om migranten te ondersteunen in het opzetten en versterken van netwerken

binnen de eigen groep in de wijk. Meteen meedoen in een 'witte' bewonersgroep is een brug te ver. Voorts moet het accent liggen op een persoonlijke benadering: contact op straat, huisbezoeken en wat ook belangrijk is, niet beginnen met het uitdelen van 'opdrachten'. Het gegeven dat met name ervaren, dus de leefwereld van de mensen belangrijk zijn, moet centraal staan. Men moet migranten ondersteunen in het leerproces zich te uiten in (Nederlandse) sociale verbanden. Zoals één van de deelnemers aan de discussie het formuleerde: deze mensen zijn veelal afkomstig uit repressieve culturen, hen is thuis ook nooit om hun mening gevraagd. Verder werd algemeen als probleem gezien dat het zo moeilijk was om allochtoonse vrouwen te betrekken bij activiteiten in de wijk, die immers buitenshuis zijn. Uit Apeldoorn-zuid kwam de suggestie deze vrouwen via meer 'moderne', ver-Nederlandste vrouwen te benaderen. In Het Nieuwe Westen werkt men met dit soort constructies: bij iedere beheersactiviteit of project wordt ook iets voor de kinderen georganiseerd. Volgens Toine Schreuder, die namens de Actiegroep Het Nieuwe Westen als gastheer optrad werkt dit goed. Al met al wordt duidelijk dat vele allochtonen best iets willen doen in hun wijk, maar net als vele autochtonen overigens, niet veel zin hebben om in een bestuur of commissie te gaan zitten. Deze besturen blijven dan ook overwegend 'wit' van samenstelling. Een verklaring hiervoor is vast gelegen in het feit dat autochtonen vaak langer in de wijk wonen en zich vaker capabel genoeg achten voor bestuurswerk. Volgens een alerte opbouwwerker uit Eindhoven werd aldaar eind jaren '80 het PCG-beleid door de gemeente op dit punt als 'mislukt' beschouwd. Dit kwam omdat men slechts BESTUURLIJKE participatie van migranten in de statistieken liet neerslaan. Dit is nu precies datgene, waar sociale vernieuwing zich tegen richt: de projectie van de ambtenaar die zelf het vergaderen en 'be-sturen' hoog in het vaandel heeft staan, op de maatschappij. Wij wensen Nederland sterkte. (Fenny Gerrits) □

Wijken voor Milieu



Onlangs vond in Den Haag de officiële presentatie plaats van het project Milieuparticipatie in de woonomgeving door LAMIGO (Landelijke Adviesgroep Milieugericht Opbouwwerk). Een flink aantal genodigden en betrokkenen wisten de weg naar het VNG-gebouw te vinden. Onder hen bevonden zich wethouders, bewoners en vertegenwoordigers van welzijnsinstellingen, alsmede Bram van der Lek, voorzitter van de vaste Vereniging voor Milieudefensie en Lenie van Rijn-Vellekoop, voorzitter van de vaste TK-commissie Welzijn. (zie foto)



foto: Greet Hettinga

Het programma werd geopend door Moniek Mol in haar hoedanigheid van voorzitter van LAMIGO. In haar openingswoorden benadrukte zij dat LAMIGO associaties oproept met het Spaanse woord voor 'vriend'. Dit is geen toeval volgens haar, omdat de Landelijke Adviesgroep inderdaad nastreeft 'als vrienden' samen te werken met allerlei andere (milieu-)vriendelijke organisaties. Hierna nam Bram van der Lek het woord. In zijn inleiding benadrukte hij de rol van de consument in het milieu-vraagstuk. Het gedrag van de consument moet veranderen. Hiervoor is de 'top-down'-benadering van de overheden via de reinigingsdiensten en de politie van belang, maar niet zonder ook tegelijkertijd een 'bottom-up'-benadering van mentaliteitsverandering in gang te zetten. Het opbouwwerk kan hierbij een belangrijke rol spelen. Consumenten moeten zelf verantwoordelijkheid nemen voor hun woonomgeving en het milieu in ruimere zin. In dat proces is ook de versterking van democratische

structuren van belang. Op het milieu-issues komen dus allerlei essentiële maatschappelijke vraagstukken samen. De volgende spreker, Deet Hoogveld van de hogeschool de Horst in Driebergen, haakte hier op in door te stellen dat participatiebevordering centraal moet staan in de oplossing van het milieu-vraagstuk. Volgens hem is zo langzamerhand wel aangetoond dat het zoeken naar technische oplossingen niet voldoende oplevert. Het is tijd voor een cultuuromslag, het vertrouwen in de techniek moet plaats maken voor een milieu-kritische houding bij de consument. Het opbouwwerk kan hierbij aansluiting vinden met groepen die doorgaans niet worden bereikt in het streven van beleidsmakers en ordehandhavers om de wereld leefbaarder te maken. De relatie van het opbouwwerk met de overheid is van oudsher dubbelzinnig. Opbouwwerk wordt door de gemeenschap betaald, maar heeft niet altijd een even bevestigende houding gehad tegenover de overheid. Intussen

heeft diezelfde overheid het milieuprobleem beleidsmatig opgepakt, getuige het Nationaal Milieubeleidsplan en NMP+. Dit uitgewerkte beleidsdoel geeft het opbouwwerk goede kansen om zich (weer) in positieve zin te bewijzen tegenover de overheid. Hij vatte het samen met de kreet: "Op de barricaden met de overheid in de rug!".

Na deze aansporing werd het tijd om de convenanten te ondertekenen. Er werden zes convenanten tussen de wethouder, een welzijnsinstelling en een bewoner uit een stad enerzijds, en vertegenwoordigers van het LCO en LAMIGO anderzijds, ondertekend. De zes steden zijn: Oldenzaal, Deventer, Utrecht, Arnhem, Breda en Roermond. Na de ceremonie vond de officiële onthulling van de nieuwe projectnaam plaats. Lenie van Rijn en Aad Nuis onthulden gezamenlijk het nieuwe logo van 'Wijken voor milieu' (zie foto). Van Rijn benadrukte in haar reactie het feit dat wij het milieu slechts 'lenen', we hebben de plicht het goed te beheren voor toekomstige generaties. Daarom spreekt Wijken voor milieu haar erg aan, het beoogt immers het draagvlak voor deze gedachte te vergroten. Aad Nuis liet zich ontvallen dat er een erg belangrijk zaadje was gezaaid in de samenleving. Het beste bindmiddel tussen mensen is voor een gezamenlijke opdracht staan, iets DOEN. Wijken voor milieu is een belangrijke eerste stap in deze goede richting.

Fenny Gerrits.

Voor nadere informatie over LAMIGO en het project Milieuparticipatie in de woonomgeving kan men nog enige exemplaren van het MO-themanummer DE SAMENLEVINGS-TUIN bestellen. Telefoon: 070-3804431.
Prijs: 14,50 (ex porto)



De Aanhouders winst!

Onlangs werd in Amsterdam het MO-themanummer **De Aanhouders winst!** (nr. 113) gepresenteerd. Heel toepasselijk waren vertegenwoordigers van MO/Samenlevingsopbouw en BVV-Idee samen gekomen in café Einstein in het voormalige Burgerziekenhuis. Dit bood aan belangstellenden de gelegenheid het complex eens te bewonderen. Bewoners en ondernemers waren zichtbaar trots op hun woon/werk-accommodatie en daar hadden ze ook alle redenen toe.

Initiatief en vormgeving van het huidige Burgerziekenhuis voor Vrouwen worden uitgebreid weergegeven in de publicatie **De Aanhouders winst!**. Voor de aanwezigen waren een tweetal inleidingen voorbereid. De eerste spreker was Jacqueline Kühn van het Amsterdams Steunpunt Wonen (ASW). De stedelijke bewonersorganisatie Vrouwen/Bouwen/Wonen is opgegaan in het ASW. De uitgangspunten van V/B/W hebben vooral betrekking op de eigen plaats die vrouwen in de huisvesting horen te hebben. Voor hen is betaalbare, leefbare en op hun activiteiten toegesneden woonruimte nodig. In een traditioneel gezinshuis is geen eigen ruimte voor de 'moeder' aanwezig. Ook biedt veel woningbouw geen mogelijkheid tot experimenteren in de wijze van bewoning. De inrichting van het huis gaat nog te vaak uit van het geijkte 'man-vrouw-2.2 kinderen'-model. Om vrouwen in hun streven naar verwezenlijking van hun woonwensen te ondersteunen geeft V/B/W allerlei cursussen op het gebied van inspraak, netwerken en beheer. Politieke bewustwording en het doelgericht omgaan met macht vormen een belangrijk element tot het bereiken van succes. BVV heeft het gered. Het heeft zeggenschap over een stukje van de ruimte veroverd. In die zin is BVV vergelijkbaar met een aantal succesvolle kraak-initiatieven uit het verleden. De beschrijving van de benodigde stappen die moesten worden gezet om dit succes te bereiken vervult een belangrijke



voorbeeldfunctie voor anderen. In onze tijd moet het flexibel bouwen worden bevorderd. Flexibel bouwen betekent: bouwen, zonder dat de bouwstijl een levensstijl oplegt. Na haar enthousiaste betoog kwam Eisse Kalk van de afd. Bestuurscontacten van de gemeente A'dam aan het woord. In zijn inleiding pleitte hij voor ruimte in het beleid om zogenaamde 'marginale' projecten de kans te geven uit te groeien tot belangrijke initiatieven. Veel meer zit er niet op. Op het moment dat de gemeente daadwerkelijk beleid gaat ontwikkelen op dit type initiatieven verdwijnt daarmee het typerende 'bottom-up'-karakter van deze projecten. Naar aanleiding van het imago van de gemiddelde gemeente ambtenaar (uit de pre-Sociale Vernieuwingstijd) vraagt hij zich af wie er eigenlijk in de marge zit: de burger of de ambtenaar. Volgens hem de laatste: de ambtenaren werken in opdracht van de bestuurders. De bestuurders worden gekozen uit de kandidatenlijsten opgesteld door politieke partijen. Volgens recent onderzoek vindt slechts tien procent van de politieke activiteiten in de samenleving in partijverband plaats. Deze 'buiten-partijlijken' worden volgens hem nogal eens neergezet als 'particulier', (dat wil zeggen niet op het algemeen belang gericht. Volgens de spreker komt dit doordat politieke organisaties buiten het partij-circuit elkaar niet kunnen vinden. Ze zijn vooral gericht op profilering. In deze grote, maar informele politieke cultuur wordt onderscheid tussen clubjes belangrijker gevonden dan het gemeenschappelijke.

In het BVV-project speelde de gemeente vooral de rol van boekhouder. De gemeente moet volgens Eisse Kalk eigenlijk als een soort 'stimuleringsfonds' voor sociaal vernieuwende projecten optreden. Als de initiële kosten, van haalbaarheidsonderzoeken en dergelijke door een fonds worden gedekt, neemt dit belangrijke belemmeringen weg. Er moet op een andere manier politiek worden bedreven in dit land, daar moet aan worden gewerkt.

Tineke van de Klinkenberg (AGSV) mocht daarna aantreden om het MO-themanummer **De Aanhouders winst!** in ontvangst te nemen uit handen van de voorzitter van BVV-Idee Brenda Tiddens. Met zichtbare voldoening nam Tineke de editie (van het haar overigens bekende periodiek) in ontvangst. Na dit officiële gedeelte volgde de rondleiding door het complex, een gelegenheid om op informele wijze met bestuurders en bewoners van BVV te praten. Tijdens de lunch had ik nog een gesprekje met een vertegenwoordiger uit de ziekenhuistijd van het gebouwcomplex. Mw. van Anel uit Gorichem was van 1930 tot 1945 verpleegster geweest in het Burgerziekenhuis. Zij had een aantal foto's uit de oude doos meegenomen waarvan we er hier één afdrucken. Voor haar zal het om andere redenen een emotionele bijeenkomst zijn geweest dan voor anderen.

(Fenny Gerrits)



Terug naar het aanrecht

door het Landelijk Overleg Vrouwen in de AAW/WAO

Arbeidsongeschikte vrouwen hebben jarenlang strijd moeten voeren om erkend te worden als uitkeringsgerechtigde in de nu zo omstreden WAO-regelingen. Zij werden (en worden nog steeds) bij de vleet 'afgeschat'. Dat betekent het verlagen van het arbeidsongeschiktheidspercentage, in vele gevallen tot 0 procent, met andere woorden weer arbeidsgeschikt verklaard worden. Daarnaast is het percentage vrouwen dat na de ziektewet nooit in de WAO belandt zeer groot.

Traditioneel

Een van de belangrijkste oorzaken van de massale afschrijving is het feit dat zowel bij werkgevers als bij de uitvoeringsorganen traditionele opvattingen een rol spelen bij de beoordeling van vrouwenarbeid. Helaas is die opvatting ook terug te vinden bij vrouwelijke werknemers zelf. Hoe vaak horen we niet: "ik werk erbij". Een andere belangrijke oorzaak zit in het karakter van de WAO-wet. De WAO is een loonderwijsregeling, die schade door verlies aan arbeid dekt. Dus bij weinig verdiensten een evenredig lage uitkering bij ziekte. Omdat vrouwen vaak geen kostwinner zijn, een kort arbeidsverleden hebben, in lagere functies zitten en part-time werken hebben ze een verhoogde kans op een hersteld-verklaring, aan hen zijn immers makkelijk een serie passende functies toe te wijzen, waarmee ze 'evenveel' kunnen verdienen. Dat betekent niet dat die banen er dan ook zijn. Het tegendeel is waar. Veel arbeidsongeschikte vrouwen werden dus uit de WAO gegooid terwijl ze wel ziek waren. Terug naar het aanrecht, weg economische zelfstandigheid, weg eigenwaarde, weg contacten met collega's, terug in het isolement, etc. Vrouwen die om economische redenen zijn gaan werken, vielen in een

zwart gat, omdat de WW (Werkloosheidswet)- en WWV (Wet Werkloosheidsvoorziening)-rechten in die tijd voor vrouwen zeer beperkt en soms nihil waren. Werkneemsters voldeden vaak niet aan de entree eisen voor deze uitkeringen of hadden een partner. Menigeen verdween stilletjes, maar volkomen onterecht, in de bijstand. In de bijstand zit daardoor een behoorlijke hoeveelheid verborgen arbeidsongeschikte.

Triester

WAO-vrouwengroepen en WAO-belangorganisaties hebben vanaf 1979 hun kritiek op de uitvoering van de WAO-wet aan de betrokkenen laten horen. De uitvoeringsorganen waren doof, de werkgevers waren doof, de politiek was doof, er werd niet geluisterd. En wat mischiezen nog veel triester is: men luistert nóg niet. Want tijdens de parlementaire enquête is geen woord gewijd aan de behandeling van arbeidsongeschikte vrouwen. Zij werden immers niet gedumpt in de WAO, maar er uit gegooid! Echter in beide gevallen is de WAO niet goed gebruikt. De wetgeving, de uitvoering en de uitkeringsystematiek zorgden er voor dat vrouwen gewoon de uitkering onthouden werd. Hieruit blijkt de willekeur waarmee de keuningsartsen en arbeidsdeskundigen zijn omgegaan met arbeidsongeschikte vrouwen. Maar hieruit blijkt ook dat de parlementaire enquête-commissie maar één doel had: de sociale partners en de uitvoeringsorganen de zwarte piet toe te spelen en de politiek vrij te pleiten. Het Landelijk Samenwerkingsverband van WAO-platforms (LSV/WAO) heeft intijd als eerste om een parlementaire enquête gevraagd. De politiek stond er niet voor open. Het LSV/WAO had de bedoeling met zo'n enquête aan te tonen dat het systeem verkeerd

werkt en dat het nogal vaak ontbreekt aan goede arbeidsomstandigheden. Het LSV/WAO vond dat de echte oorzaak van de toename van het aantal arbeidsongeschikten door de politiek niet werd aangepakt en dat het de politiek te verwijten is dat er geen doeltreffend werkgelegenheidsbeleid gevoerd is, waarbinnen plaats is voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Met als gevolg dat jarenlang de WAO'ers als zondebok zijn aangewezen.

Barbertje

Toen de politiek zelf een enquête wilde, was de doelstelling: zicht krijgen op de systeemfouten in de uitvoering. Niet op het eigen functioneren van de politici in dat geheel. Er zou geen 'schuldige' uitkomen - maar de WAO'er is weer Barbertje. Na afloop van de verhooren van de enquêtecommissie blijken de vooroordelen over het misbruik en het gebruik van de WAO opnieuw de kop op te steken. De WAO'er krijgt weer de schuld. Het taboe is terug, dit keer in een nieuw jasje, gekleurd door de enquêtecommissie. Daar wordt geen WAO'er gezonder van. Nederland blijft ziek en men staat straks na de zoveelste verslechtering in de WAO-wet alleen maar voor een ander loket. Het aantal zal verminderen terwijl onder het werkloosheidslegioen een toename te zien zal zijn. Krijgen we dan een enquête naar de uitvoering van de werkloosheidsregelingen en wat volgt daarna? Het is ronduit laf dat de echte oorzaken van het grote aantal arbeidsongeschikten niet aangepakt worden: de manier waarop de betaalde arbeid georganiseerd is en de manier waarop premie geheven wordt. Het is ook laf dat degenen waarom het eigenlijk draait in het geheel niet gehoord zijn: arbeidsongeschikten zelf. Dan waren er andere argumenten naar voren gekomen en dat was waarschijnlijk niet gewenst. Als we de getuigenissen tijdens de parlementaire enquête mogen geloven, dan zijn arbeidsongeschikte vrouwen de enigen die correct behandeld zijn. We zijn benieuwd of de conclusie van de commissie ook zo zal luiden. □



Neem nu een abonnement op MO/Samenlevingsopbouw

Mo/Samenlevingsopbouw is een mededelingenblad van, voor en over de samenlevings- opbouwwerkpraktijk. Er verschijnen 10 nummers per jaar waarvan tenminste 4 themanummers of specials zijn.

Indien u verzekerd wilt zijn van automatische toezending van volgende interessante afleveringen van Samenlevingsopbouw, is het raadzaam een abonnement te nemen.

Met ingang van 1993 kost een abonnement **f 67,50** een tweede abonnement en verder **f 62,50**, losse nummers kosten **f 12,50** en specials **f 14,50** (excl.porto)

1. Het samenlevingsgebouw, Sociale vernieuwing en de kwaliteit van de woonomgeving, **f 14,50**, nr. 91, februari 1991.
2. De Samenlevingsfabriek, Sociale vernieuwing en de kwaliteit van de arbeid(s-toeleiding), **f 14,50**, nr. 96 juli/augustus 1991.
3. Het samenlevingsplein, Sociale vernieuwing en de ontwikkeling op maatschappelijk en cultureel terrein, **f 14,50**, nr 99, december 1991.
4. De Samenlevingstuin, themanummer over o.a. Bewonersparticipatie en groenbeheer, **f 12,50**, nr. 107/108, november 1992.
5. De aanhouder wint, themanummer over het woon/werk-initiatief door de BVV-vrouwen in Amsterdam, **f 12,50**, nr. 113, juni 1993.
6. Participatie als praktijk, themanummer over de activiteiten van een opbouwwerkinstelling in een grote stad, **f 12,50**, nr. 112, april/mei 1993.

Bestelformulier

Noteer mij voor: nummer _____ /abonnement 1993 _____

Naam (instelling) _____

Straatnaam _____

Postcode/plaats _____

Telefoonnummer _____

Deze bon-
opsturen
naar:

Mo/Samen-
levingsopbouw
Prinsegracht 51
2512 EX
Den Haag

